

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY**

**Případová konference jako jedna z metod sociální práce s ohroženým
dítětem a jeho rodinou**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Iveta Ryšková

*Vedoucí práce: Mgr. Šárka Káňová
Plzeň, 2014*

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne 08.04.2014

.....

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Šárce Káňové za její cenné rady,
pomoc a odborné vedení při zpracování mé diplomové práce.

.....

OBSAH

ÚVOD	7
1 RODINA, OHROŽENÁ RODINA	8
1.1 ŽIVOTNÍ SITUACE RODINY	9
1.2 OHROŽENÁ RODINA, OHROŽENÉ DÍTĚ	10
1.2.1 Typy ohrožení	13
1.3 POSOUZENÍ SITUACE OHROŽENÉ RODINY	15
2 SOCIÁLNÍ PRÁCE PRACOVNÍKA OSPOD S OHROŽENOU RODINOU	20
2.1 POJEM SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ, PRÁVNÍ ÚPRAVA, ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	21
2.2 NOVELA ZÁKONA O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ V OBLASTI VYHODNOCOVÁNÍ SITUACE OHROŽENÉHO DÍTĚTE A PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ	23
2.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU, DILEMATA SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	27
3 PŘÍPADOVÉ KONFERENCE.....	32
3.1 PŘÍPADOVÁ KONFERENCE JAKO METODA SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	32
3.2 PŘÍPRAVA A PRŮBĚH PŘÍPADOVÉ KONFERENCE, INDIVIDUÁLNÍ PLÁN PÉČE.....	35
3.3 BARIÉRY PŘÍPADOVÝCH KONFERENCÍ.....	39
4 SHRNU TÍ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK	41
5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	44
5.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	44
5.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	45
5.3 KONCEPTUALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	47
5.4 POUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY	49
5.4.1 Polostrukturovaný rozhovor.....	49
5.4.2 Analýza dokumentů	50
5.4.3 Kazuistika	51
5.5 SBĚR DAT.....	51
5.6 ANALÝZA DAT	53
5.7 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A ROLE VÝZKUMNÍKA	55
6 VÝSLEDKY	57
6.1 KAZUISTIKY	57
6.1.1 Shrnutí kazuistik	69
6.2 ROZHOVORY	71
6.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ	74
7 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ	83
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	87
ZÁVĚR	88
RESUMÉ	90
SUMMARY.....	91
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	92

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá případovou konferencí jako jednou z metod sociální práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou. Je nesporným faktem, že fungující rodina je v životě člověka nezastupitelná a v případech selhávání některých jejích funkcí je snahou společnosti rodinu ozdravit a vytvořit tak dětem bezpečný prostor pro jejich zdárný vývoj. Protože některé rodiny nejsou schopny si pomoci sami, nebo za pomoci blízkých osob, jsou v naší společnosti k dispozici organizace, které rodinám pomoc nabízejí. Naším státem je, v souladu s mezinárodními právními předpisy, garantována sociálně-právní ochrana dětí, vykonávaná orgány sociálně-právní ochrany dětí. V souvislosti s transformací systému péče o ohrožené děti byla přijata Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve které je zdůrazněna a zákonem stanovena povinnost vyhodnocování situace ohroženého dítěte a jeho rodiny, tvorba individuálních plánů ohroženého dítěte a pořádání případových konferencí za účelem ochrany práv a zabezpečení účelné pomoci ohroženým dětem.

Sama autorka je sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Metoda případových konferencí je při práci sociální pracovnice autorkou využívána a byla využívána již i před tím, než byla tato povinnost Novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanovena, neboť je autorkou považována za metodu přínosnou.

A právě zjištění, prozkoumání a porozumění tomu „**jak vnímají sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference po účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí**“ je cílem výzkumného šetření této diplomové práce. Výsledky pak budou použity i v rámci činnosti autorky, která je členkou Krajské koordinační skupiny pro Karlovarský kraj v rámci projektu Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené rodiny a děti a v neposlední řadě budou použity v její praxi.

1 RODINA, OHROŽENÁ RODINA

V této kapitole autorka stručně popisuje problematiku životní situace rodiny, ohrožené rodiny i ohroženého dítěte a posuzování situace ohroženého dítěte. Správné posouzení lze považovat za klíčové, neboť se od něj odvíjí další spolupráce s rodinou a nezbytný rozsah a postup intervencí. V jakém rozsahu a jakým způsobem sociální pracovníci činí posouzení v praxi, zda k posouzení využívají dostupné metody, autorka zjišťuje v rámci výzkumného šetření v empirické části této práce.

Rodina je považována za základní jednotkou lidské společnosti a její vznik je datován do dávných dob jako ochranné společenství. Je biologicky významnou pro udržení lidstva a její existence je zde právě proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Rodinou je dítě orientováno k hodnotám, je mu poskytována podpora, umožněno předávání sociálních dovedností a učení se sociálním rolím, bez kterých se dítě v dospělosti neobejde. V rodině se dítě učí také sexuální roli, přičemž podstatnou podmínkou úspěchu je přítomnost dobře přijímaného rodičovského vzoru. I dospělý člověk je formován rodinou v níž žije. V každém věku je rodinou uspokojována základní psychologická potřeba – potřeba intimní blízkosti. (Matoušek, 2003)

Rodina je *„nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat“* (Kraus, 2008, s. 79).

Šrajer (2008) hovoří o rodičovské odpovědnosti, která se přirozeně předpokládá, ale nelze očekávat, že k ní lze dospět bez odpovídající výchovy. Autor je přesvědčen, že nepřirozenějším a nejlepším místem jak k ní dospět je funkční manželská rodina, kde je zastoupen otec i matka. Právě v klasické rodině mohou děti přirozeně procházet školou sociálních vztahů, učit se solidaritě a ochotě k oběti, která je pro rodičovství nezbytná. Autor se hlásí k názoru Paula Kirchhofema (2001 in Musil, Šrajer 2008), že bez rodiny není opravdové výchovy, bez výchovy nevyrostají osobnosti, bez osobností není svoboda.

1.1 Životní situace rodiny

V současnosti jsou nároky na rodinu stále zvyšovány. Dle Zemana (in Musil, Šrajer, 2008) se dnes rodiny jeví labilnější, čímž je jejím členům poskytováno méně opory, jsou vytvářeny složité vztahové situace v důsledku rozvodů a nových sňatků či kohabitací a tím jsou děti vystaveny větším účinkům prostředí nedůvěry. S vývojem společnosti se řada funkcí rodiny¹ mění, některé ustoupily do pozadí, u jiných jejich důležitost nabyla. Dle Dunovského (1999) se rodiny dle funkčnosti dělí na **funkční** (v rodině je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch), **problémové** (v rodině se vyskytuje závažnější porucha některé nebo všech funkcí, ale vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte), **dysfunkční** (v rodině se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte) a **afunkční** (poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítě může být ohroženo v samotné existenci).

Dle Bartlettové (v Musil, Šrajer 2008) je možno pojem „životní situace“ v kontextu sociální práce chápat ve dvojitým významu. Jednak se tímto termínem označují „životní úkoly“, které před rodinu staví běh jejího života a současně se termínem „životní situace“ označují unikátní konfigurace různorodých okolností života rodiny, které jejím členům brání, aby své „životní úkoly“ zvládali bez pomoci zvenčí, výhradně vlastními silami.

„Součástí „životní situace“ chápané jako ojedinělá konfigurace okolností života konkrétní rodiny jsou jednak překážky zvládnutí životního úkolu a dále zdroje, jejichž účelné užití by mohlo rodině pomoci situaci zvládat“. (Musil, Šrajer, 2008, s. 10)

Dle Musila, Šrajera (2008) lze za prvky životní situace rodiny jako skupiny řadit:

- vlastnosti jednotlivých členů rodiny i vlastnosti rodiny (jako malé skupiny);
- očekávání, která vůči rodině uplatňují subjekty v jejím sociálním prostředí;

¹ dle Krause, 2008 biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, socializačně-výchovná, emocionální

- podpora, kterou subjekty v sociálním prostředí rodině poskytují nebo případně neposkytují;
- „mix“ předcházejících faktorů (tzn. interakce mezi očekáváními a podporou ze strany subjektů v sociálním prostředí rodiny a schopnosti rodiny jejich očekávání zvládat).

Schopnost rodiny zvládat životní úkoly pak dle Musila a Šrajera (2008) ovlivňují:

- vlastnosti jejích jednotlivých členů (např. jejich zdravotní stav, životní orientace, příjmy, známosti, ochota vnímat potřeby ostatních členů rodiny atd.);
- charakteristiky rodiny jako malé skupiny (např. její schopnost kombinovat a účelně využívat příjmy jednotlivých členů pro uspokojování potřeb všech členů rodiny, zažité postupy rozhodování, kultura komunikace v rodině, vnitro-rodinné koalice, atd.);
- interakce uvnitř rodiny (sociální práce věnuje pozornost zejména těm, které se týkají schopností členů rodiny uspokojovat svá vzájemná očekávání).

1.2 Ohrožená rodina, ohrožené dítě

Jako ohrožená rodina může být označena „rodina, jejíž základní funkce (např. ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně-výchovná, atd.) nejsou dostatečně zabezpečeny a rodina takovou situaci není schopna vyřešit vlastními silami“ (MPSV, Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011, s. 5).

Dle Matouška, Pazralové (2010) se v rámci pojmů popisujících funkčnost rodiny až do relativně nedávné doby teorie a pozornost pomáhajících profesionálů zaměřovaly na odhalování a vysvětlování toho, co „nefunguje“. Dle autorů je pokládáno označení rodiny, s níž se profesionálové v pomáhajících oborech dostávají do kontaktu často jako

„mnohoproblémová rodina“ jako užitečný, neboť tato rodina má vážné těžkosti ve více sférách svého fungování, jako je bydlení, finance, výchova dětí, partnerské vztahy, vztahy k členům širší rodiny, vztahy k institucím, konflikty se zákonem, nemoci, závislosti. Autory je dále uvedeno, že toto označení není nutné považovat za stigmatizující nálepkou, neboť je tím zdůrazněna komplexní povaha potřeb takto označených rodin, které jsou v současné literatuře označovány také jako rodiny se zvláštními potřebami. Je nepochybné, že děti bez příznivých podmínek pro vývoj lze považovat za ohrožené a budou u nich častější projevy sociálního selhání, neboť je pravděpodobné, že bude ovlivněno jejich sociální fungování i v dospělosti.

Dunovský et. kol. (1999) popisují poruchy rodiny ve vztahu k dítěti, kdy se poruchou rodiny rozumí taková situace, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti. V obecném pojetí je pak porucha rodiny vyjadřována jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí. Příčin poruch je velké množství a jsou vázány na jednu, na několik nebo na všechny základní funkce, z nichž nejvýznamnější je porucha funkce socializačně výchovné. Autorem je popsána metoda pro zjišťování úrovně funkčnosti rodiny, která se opírá o hodnocení osmi diagnostických kritérií: složení rodiny, stabilita rodiny, její sociálně ekonomická situace (vycházející z věku, z rodinného stavu, vzdělání, zaměstnání rodičů, z příjmu a bydlení rodiny), z osobností rodičů (jejich zdravotní i psychický stav a úroveň jejich společenské adaptace, sourozenců vyšetřovaného dítěte a zájem o dítě a péče o ně. Ověření této metody pak umožnilo stanovit čtyři základní skupiny funkčnosti šetřeného rodinného systému a jeho případných poruch:

- funkční rodinu (zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch);
- rodinu problémovou (vyskytují se závažnější poruchy, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte);
- rodinu dysfunkční (vyskytují se vážné poruchy, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte);

- rodinu afunkční (poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí či dokonce je ohrožuje samotné existenci).

Dle Sobotkové je za dysfunkční rodinu označena taková, „ v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeb členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence.“ (2001, s. 33.)

Pojem „ohrožené dítě“, který v oblasti sociální práce již zdomácněl, bývá vlivem Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990 nahrazován pojmem „**děti ve zvlášť obtížných situacích**“. K tomuto pojmu jsou pak v § 22 zmíněné deklarace výslovně vztaženi „sirotci, děti ulice, děti uprchlíků, přesídlenci, oběti válek a přírodních i lidmi způsobených katastrof, děti migrujících dělníků nebo děti žijící v jiných sociálně znevýhodněných skupinách, pracující děti, děti a mladí lidé uvězněni v pasti prostituce, pohlavního zneužívání a jiných forem vykořisťování, invalidní děti, adolescentní provinilci, oběti apartheidu a cizí okupace“ (Matoušek, 2003, s. 201). Za charakteristické lze označit, že děti si tyto situace nevolí svobodně, ale jsou do nich vrženy a až na výjimky není v jejich silách se z těchto podmínek vymanit.

Syndromem CAN (anglosaská zkratka Child Abuse and Neglect) je označován syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, vyznačující se souborem nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, především v rodině. Projevuje se jako výsledek převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Extrémní podobou je pak zahubení dítěte. (Dunovský et. kol., 1995).

1.2.1 Typy ohrožení

Mezi typy ohrožení dítěte lze řadit **týrání, zneužívání a zanedbávání**, následkem těchto ohrožení bývá téměř vždy také **psychická deprivace**.

Týrání tělesné - dle zdravotní komise Rady Evropy je tělesné týrání definováno jako tělesné ublížení dítěti nebo vědomé odmítnutí zabránit takovému ublížení. Formy a následky tělesného týrání mohou být velmi rozmanité:

- formy bití různými předměty, které zanechávají tržné rány, fraktury kostí, jiná poranění;
- úmyslné popálení;
- třesení dítětem, kopání, bušení s ním o stěnu či o zem, které může mít za následek různé dlouhé bezvědomí, nebo také nitrolební krvácení až smrt;
- úmyslné dušení, topení nebo otravy;
- úmyslné neposkytnutí ochrany a péče, nedostatečná výživa vedoucí k neprospívání apod.

I tělesné týrání, zejména jedná-li se o opakované a dlouhodobé, zanechává kromě fyzických zranění dítěte i „rány na duši“ a může vážně ohrozit další psychický vývoj oběti. **Týrání psychické** vede také k vážnému narušení psychického vývoje, častým důsledkem jsou např. přetrvávající pocity deprese, úzkosti, dlouhodobější psychické poruchy. Mezi psychické týrání lze řadit:

- ponižování, posmívání, hrubé nadávání, zavrhování, zdůrazňování neschopnosti nebo morální zkaženosti;
- hrozby tělesného ublížení nebo zabití, přihlížení rodinnému násilí;
- bránění interakci s vrstevníky, zavírání v jiné (často tmavé) místnosti, zejména na delší dobu;
- ignorování pokusů o interakci, odmítání dítěte, psychologická nedostupnost.

Dále jsou popisovány zvláštní formy týrání, jako je např. Münchhausenův syndrom, poškozování různými opatřeními, organizované týrání, rituální týrání.

Sexuálním zneužíváním je označeno nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Je v něm zahrnuto jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Sexuální zneužívání lze dělit na dotykové, nebo bezdotykové. Následkem sexuálního zneužívání je vždy psychická újma, může být i fyzické poškození dítěte.

Zneužívání dětí k práci - námezdní práce dětí je stále ve světě, přes všechna zákonná opatření jednotlivých států i mezinárodních organizací, velice rozšířeným jevem.

Manipulace s dítětem po rozvodu rodičů je označována zvláštní, ale poměrně častá forma zneužívání. Jejím projevem je popuzování dítěte jedním rodičem proti druhému, nebo kupováním si dítěte jedním z rodičů.

Přenášení rodičovských povinností na dítě, kdy je dítě neúměrně svému věku nuceno pečovat o sourozence a někdy i o vlastní rodiče. (Dunovský et. kol. 1995)

Zanedbávání „je definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte“ (Krejčířová et. kol., 2007, s. 286). Jedná se zřejmě o nejčastější formu špatného zacházení s dětmi v rodinách. Pokud nejde o nejtěžší formu zanedbávání, bývají oběti zanedbávání společně s oběťmi psychického násilí nejhůře zjištělné. Děti bývají zanedbáváním často ohroženy dlouhodobě. Jeho důsledky mohou bez poskytnutí vhodné intervence vážně ohrožovat jejich růst a vývoj. Zanedbávání se vyskytuje v oblasti tělesné, psychické, sociální – jako nedostatek přiměřené výživy, oblečení, bydlení, hygieny, ochrany před nebezpečím, ve školním věku nedostatečné zajištění řádné školní docházky i přiměřený dohled nad přípravou do školy i zájmu o školní prospěch dítěte, nedostatečný dozor nad tím, kde a s kým dítě pobývá, jak tráví volný čas, apod.

Tímto výchovným zanedbáváním je postižena spíše povrchová stránka osobnosti dítěte. Naproti tomu psychická deprivace se projevuje spíše v hlubších složkách osobnosti, především rozvoje poznávacích a emočních funkcí. Dle Matějčka a kol. (1997) lze psychickou deprivaci charakterizovat jako stav, který vzniká, pokud člověk nemá uspokojovány základní psychické potřeby po dosti dlouhou dobu a v dostatečné

míře. U psychické deprivace dětí chybí možnost navázat vztah, který by vedl k budování pevného vztahu s pečující dospělou osobou a blokování příležitosti k rozvoji duševních schopností. Psychickou deprivací je vážně narušen psychický vývoj a může se projevit vážnými poruchami chování, poruchami v sociálním začleňování apod.

1.3 Posouzení situace ohrožené rodiny

Dle Matouška a Pazralové (2010, s.9) by mělo „*hodnocení rodiny v první řadě ukázat, nakolik je její prostředí pro dítě příznivé, příp. nepříznivé. Vedle toho má umožnit plánování a posuzování efektivity práce s rodinou*“. Jak autor dále uvádí, pro profesionály, kteří rodiny hodnotí, může jít v některých případech o sféru osudových rozhodnutí, neboť špatné posouzení situace dítěte a možností jeho rodiny může vést k tomu, že dítě bude dalším pobytem v rodině deptáno, v extrémním případě připraveno o život. Také ale může špatné posouzení vést k tomu, že dítě stráví roky v ústavní péči, nebo jiné náhradní rodinné péči přesto, že by vhodnou podporou jeho vlastní rodiny bylo možno zajistit jeho vyrůstání v rodině bez velkých problémů.

Jak je dále v Matouškovi a Pazralové (2010, s. 16) uvedeno, „*sociální realita, v níž se pomáhající profesionálové pohybují, je natolik komplexní, že si nelze představit jednu vědeckou teorii, která by ji obsáhla. I kdyby taková teorie vytvořena byla, subjektivní prvek (včetně hodnotové orientace posuzovatele) nebude nikdy možné zcela „vyloučit ze systému“.* Určité hodnotové zakotvení má každá teorie užívaná ve společenských vědách. Výpovědi o sociální realitě, byť jsou opřeny o teoretické koncepty, proto není možné pokládat za absolutně pravdivé, příp. nepravdivé. V nejlepším případě odpovídají určité teorii použité určitým posuzovatelem v určité situaci.

Dle Watsona a West (2006) je cílem posouzení životní situace jedince či rodiny, identifikování potencionálních oblastí změny životní situace tak, aby bylo možno navrhnout vhodnou intervenci.

Dle Navrátilové (2011) stojí v rámci posouzení před sociálními pracovníky nelehký úkol, neboť by měli být schopni rozpoznat jednotlivé faktory, které ovlivňují život dítěte. Stejně tak by měli být schopni analýzy této situace se zvláštním zřetelem na pochopení vztahu mezi rizikovými a projektivními faktory. Jejich pozornost by pak měla být směřována ke sledování naplňování vývojových potřeb dítěte, rodičovských kompetencí, stejně jako rodinným faktorům. Nejde ale pouze o deskriptivní popis situace dítěte skrze tyto tři části trojúhelníku. Jedná se především o jejich analýzu a rozkrytí, jak v životě dítěte působí. Tento systemický pohled je předpokladem, že sociální pracovník pochopí, o čem je životní situace dítěte a jeho rodiny. Na základě dobrého posouzení pak může zvolit přiměřenou intervenci.

Již Bartletovou (1970) je uvedeno, že v rámci vyhodnocování situace je nezbytné identifikování správné podpory, aby se člověku dostala vhodná nabídka. Sociální pracovník se musí zamyslet v podmínkách a konceptu dané rodiny.

Mezi základní metody využitelné pro posuzování rodiny je Matouškem (2010) uveden:

- rozhovor týkající se vlastního chování posuzovaného člena rodiny;
- rozhovor týkající se chování jiných členů rodiny a fungování rodiny jako celku;
- pozorování spontánní interakce rodiny;
- pozorování interakce navozené určitým zadáním;
- dotazníky a testy;
- konstrukce genogramu zobrazující příbuzenské vztahy mezi členy rodiny;
- strukturované techniky;
- rozbor dokumentů;

- ekomapa.

Při vlastním hodnocení rodiny je Matouškem (2010) doporučeno, dle potřeb rodiny a dítěte zaměřit se na následující strukturu údajů:

- důvody posuzování rodiny a zdroje údajů;
- kulturní a hodnotová orientace rodiny;
- složení domácnosti či rodiny;
- socioekonomický status, příjmy;
- transgenerační vztahy;
- manželská či partnerská dyáda;
- rodičovský systém;
- sourozenecký systém;
- zajištění provozu domácnosti;
- zacházení s domácím teritoriem;
- společné činnosti;
- zacházení s elektronickými médii;
- komunikace všech spolu žijících osob;
- významné vztahy dospělých a dětí mimo rodinu;
- organizace a odborníci v minulosti a současnosti angažovaní na řešení problémů rodiny;
- vztah rodiny k ohroženému dítěti;
- reflexe problému v rodině;
- postoje ke změně.

Autoři Collins a Coleman (2010) vedle tradičních způsobů posuzování uvádějí jako další možné:

- brainstorming – burza nápadů;
- hierarchie potřeb – od základních fyziologických potřeb až po potřeby vyšší;
- hraní rolí – k zobrazení vztahů, střetů a řešení situací.

Podle Holmanové (1983, in Matoušek 2010) by měl být proces hodnocení veden jako partnerská kooperace mezi sociálním pracovníkem a rodinou. Tento přístup by měl usnadňovat získání informací potřebných k rozhodnutí. Dle autorky by měla být rodina vždy hodnocena v kontextu svého prostředí.

Navrátilová (2011) poukazuje na Rámec pro posuzování životní situace dětí a rodin v nouzi (Framework for the Assessment of Children in Need and their Families), který vznikl na zakázku britského ministerstva zdravotnictví (Department of Health, 2000). *Jeho autoři rozlišili tři dimenze životní situace dítěte, a to (1) vývojové potřeby, (2) rodičovské funkce, (3) rodinné a enviromentální faktory.*“ (2011, s. 42)

„Rámecem pro posuzování životní situace dětí a rodin v nouzi“ (London, Department of Health, 2000) jsou vymezeny tři dimenze životních situací dětí a rodin. Jedná se o vývojové potřeby dítěte, rodičovské funkce a rodinné a enviromentální faktory. Do oblasti vývojových potřeb dítěte je zahrnuta oblast zdraví, vzdělávání, citového a behaviorálního vývoje, identity, rodinných a sociálních vztahů, sociálního vystupování a dovedností potřebných k samoobsluze. Rodičovské funkce mají být posouzeny z hlediska poskytnutí základní péče, zajištění bezpečí, emoční vřelosti, stimulace, výchovy a vedení a stability. Poslední oblastí jsou rodinné a enviromentální faktory zahrnující rodinnou historii a fungování, širší rodinu, bydlení, zaměstnání, příjem, sociální integraci rodiny a zdroje komunity.

Matoušek a Pazralová (2010) zdůrazňují, že při hodnocení vývoje dítěte se v současné době prosazuje snaha o multidisciplinární přístup k hodnocení dítěte, který zaručuje skutečně komplexní pohled na situaci dítěte. Struktura informací, které bychom měli v průběhu hodnocení situace dítěte získat, tradičně spadají do různých

vědních oborů – medicíny, psychologie, pedagogiky, sociální práce. Přitom je třeba se soustředit na následující oblasti:

- **zdravotní stav dítěte a jeho tělesný vývoj.** Zdrojem informací o zdravotním stavu jsou primárně lékařské zprávy a komplexní informace o vývoji zdravotního stavu poskytují i zdravotní průkazy dětí. Právě absence pravidelných preventivních prohlídek a jejich záznamů může být jedním z indikátorů nedostatečné péče o dítě.
- **psychický stav a vývoj rozumových schopností.** Je třeba se seznámit jednak s aktuálním duševním stavem dítěte, s jeho vývojem a prognózou, jednak s úrovní rozumových schopností.
- **osobnostní a morální vývoj** zahrnuje především temperament dítěte, jeho emocionalitu, postoje dítěte a sebehodnocení. Úroveň morálního vývoje dítěte není snadné hodnotit. Je výrazně ovlivněna prostředím, kde dítě vyrůstá, a skutečně dodržovanými hodnotami i normami.
- **sociální vývoj** je oblastí, která je kvalitou rodinné péče ovlivněna asi nejvíce. Nejbližší pečovatelé hrají v procesu socializace klíčovou roli. V této oblasti jsou sledovány zejména vztahy s rodiči či pečovateli, vztahy s vrstevníky.

2 SOCIÁLNÍ PRÁCE PRACOVNÍKA OSPOD S OHROŽENOU RODINOU

„Dětem jsou zaručena práva bez ohledu na původ, zdravotní postižení, postavení dítěte nebo jeho rodičů. Stát zajišťuje dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho, bere přitom ohled na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Je doporučeno vytvořit komplexní hodnocení rodinné situace a zapojit všechny nástroje sociální práce pro zajištění potřeb dětí.“ (MPSV 2012, s. 7)

V této kapitole se autorka snaží nastínit problematiku sociální práce pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) s ohroženou rodinou, stručně vymezuje pojem a orgány sociálně-právní ochrany dětí, právní úpravu a dilemata sociálního pracovníka při sociální práci s rodinou. Dle platné legislativy jsou pro zkvalitnění preventivní a poradenské činnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí vymezeny a upřesněny další postupy pro plnění povinností obecních úřadů obce s rozšířenou působností. Ukládá se jim pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte, zpracovávat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, pořádat případové konference na řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodiny za účasti rodičů apod. Dále se vymezují skutečnosti, které se musí v individuálním plánu ochrany dítěte uvádět. Tyto činnosti lze označit za nezbytné při identifikaci potřeb a stanovení plánu pomoci dítěti, ale jsou administrativně a časově náročné. Proto se autorka ve svém výzkumném šetření zaměřuje na názory, postoje a zvládání těchto činností sociálními pracovníky, kteří je vykonávají.

2.1 Pojem sociálně-právní ochrana dětí, právní úprava, orgány sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranou dětí se, dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči, přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Sociálně-právní ochrana je zaměřena zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále je sociálně-právní ochrana zaměřena zejména na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, které vedou zahálčivý, nebo nemravný život (zanedbávají povinnou školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, atd.), děti které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů, nebo jiných osob odpovědných za výchovu, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění.

Sociálně-právní ochrana je předpisem veřejnoprávní povahy. Je upravena **zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, v platném znění, (o části Novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, vztahující se k diplomové práci se autorka dovolí zmínit v samostatné podkapitole) a dalšími právními předpisy, zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, zákonem č. 292/2013 Sb.,

o zvláštních řízeních soudních, v platném znění, zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění, zákonem č.141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění, zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění, zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, v platném znění, zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění, (dále jen občanský soudní řád), zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, a dalšími právními předpisy.

Za stěžejní mezinárodní dokument v oblasti ochrany práv dítěte je považována **Úmluva o právech dítěte** (vyhlášena 20. 10. 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku, publikována sdělením č. 104/1991 Sb., dále jen „Úmluva“). Dle Úmluvy se dítětem rozumí každá **lidská bytost mladší 18 let**, pokud není zletilosti dosaženo dříve (podle právního řádu, který se na dítě vztahuje). V Úmluvě jsou dále zahrnuta práva: na život a přežití, na osobní rozvoj, na ochranu proti všem druhům ubližování, oddělení od rodiny, apod. Dále jsou v Úmluvě definovány podmínky osvojení dítěte, je popsáno právo dítěte, je-li v pozici uprchlíka. Je v ní obsažena ochrana dětí před brzkým návratem do zaměstnání a přetěžováním prací a je zakázán trest smrti. V Úmluvě je nově zaveden pojem „nejlepší zájem dítěte“. Za významný mezinárodní dokument je dále považována **Deklarace práv dítěte**, která je někdy nazývána též **Charta práv dítěte**. Je v ní uvedeno, že dítě má právo na jméno, státní příslušnost, na péči rodičů a náhradní rodinnou péči, na vzdělání, apod. Dalšími důležitými dokumenty přejatými do právního řádu České republiky jsou mj.: Úmluva Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce, Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Úmluva o vymáhání výživného v cizině.

Orgány sociálně-právní ochrany, které zajišťují sociálně-právní ochranu jsou stanoveny dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad práce České republiky. Dále je sociálně-právní

ochrana zajišťována obcemi v samostatné působnosti, kraji v samostatné působnosti, komisemi pro sociálně-právní ochranu dětí, dalšími právníckými a fyzickými osobami, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. Zákonem jsou vymezeny kompetence a působnost jednotlivých orgánů.

2.2 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí v oblasti vyhodnocování situace ohroženého dítěte a případových konferencí

S přijetím Novely zákona č.359/1999 Sb., v platném znění, o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen Novela SPO) je spojeno zavedení nových povinností orgánů sociálně-právní ochrany: dle §10 odst. 3, písm. c) *„vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení zda se jedná o dítě uvedené v § 6 odst. 1 podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnout pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, písm. d) zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny podle písmene c) individuální plán ochrany dítěte, a to v součinnosti s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu a za účasti odborníků kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny. Individuální plán ochrany dítěte se zpracovává s důrazem na přijetí opatření, které umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte; individuální plán ochrany dítěte se vypracovává od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do jednoho měsíce od zařazení dítěte do evidenci obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Individuální plán ochrany dítěte se pravidelně aktualizuje, zejména v situacích, kdy je nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo dítě je svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy e) **pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou***

osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných s sociální oblasti, orgánů police, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob“.

Dle ustanovení § 14 odst. 2 je obecní úřad obce s rozšířenou působností před podáním návrhu soudu na:

- rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě;
- omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu;
- nařízení ústavní výchovy;
- prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy;
- svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení;
- na svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení;
- na nařízení výchovného opatření podle § 13 a², na prodloužení doby trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení

povinen v rámci případové konference předem projednat důvody podání návrhu a zabývat se možnými způsoby jejich řešení. To neplatí, je-li zřejmé, že uspořádání případové konference by bylo nemožné nebo zjevně neúčelné.

Rovněž je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen uspořádat případovou konferenci v průběhu řízení soudu o svěření dítěte do náhradní péče, pokud nebyla uspořádána již před zahájením tohoto řízení.

² Stanovení napomenutí, dohledu, uložení omezení nebo uložení povinnosti využití odborné poradenské pomoci, nebo uložení povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem

Vyhláškou o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17.12.2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí je stanoveno v **§ 1 zaměření a rozsah vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny**, kdy se při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny vychází z individuálního přístupu k dítěti a provádí se na základě hodnocení situace dítěte, hodnocení situace rodiny a hodnocení širšího prostředí rodiny.

V hodnocení situace dítěte je zahrnuto zejména:

- zjištění míry ohrožení práv a zájmů dítěte v rozsahu sociálně-právní ochrany;
- vymezení sociálních, zdravotních nebo jiných rizik, kterým je dítě vystaveno;
- posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte s ohledem na věk dítěte;
- zhodnocení průběhu vzdělávání dítěte a předpokladů k dalšímu vzdělávání;
- určení a posouzení individuálních potřeb a zájmů dítěte;
- vymezení vlastností a určení schopností dítěte, popřípadě předpokladů k jejich získání;
- zjištění a zohlednění názoru a přání dítěte s ohledem k věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti;
- další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace dítěte v konkrétním případě.

V hodnocení situace rodiny je zahrnuto zejména:

- analýza situace rodiny a rodinného prostředí;
- analýza příčin krize v rodině;
- zhodnocení vztahu rodiče a dítěte;
- určení potřeb rodiny;
- určení možností rodiny, především vztahových, ekonomických a sociálních;
- určení výchovných kompetencí, osobních předpokladů rodičů k výchově dítěte a zhodnocení možných rizik ohrožení dítěte;

- posouzení materiálních a finančních podmínek života rodiny;
- další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace rodiny v konkrétním případě.

Ve vyhodnocování širšího prostředí rodiny je zahrnuto:

- určení možností v širší rodině, včetně vztahových, ekonomických a sociálních možností a jejich využitelnost pro rodinu;
- určení možností v širším sociálním prostředí rodiny, včetně dostupnosti a kvality sociálních, zdravotních, výchovně-vzdělávacích a komunitních služeb a bezpečnosti lokality;
- další skutečnosti nezbytné pro hodnocení širšího prostředí rodiny v konkrétním případě.

Dále je v prováděcím předpise stanoven v **§ 2 obsah individuálního plánu ochrany dítěte**, ve kterém jsou obsaženy:

- popis příčin ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany;
- cíle navržených opatření, prostředky k jejich dosažení a ukazatele účinnosti jednotlivých opatření;
- rozsah navržených opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnuté pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte;
- způsob naplňování navržených opatření, práv a zájmů dítěte v rozsahu sociálně-právní ochrany;
- metody práce s rodinou a rozsah intervencí a pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte při péči o dítě a při jeho výchově, ve kterých je obsaženo:
 - a, posílení úlohy a funkce rodiny
 - b, rozvíjení pečovatelských a výchovných schopností rodiny
 - c, pomoc při sociálním začleňování rodiny

d, poskytování pomoci dětem umístěným v náhradní péči a jejich rodinám, poskytování pomoci osobám pečujícím a osobám v evidenci

e, posílení kompetencí rodiny v oblasti vzdělávání, přípravy na vyučování a motivace ke vzdělávání

- postup spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany s ostatními orgány veřejné moci a dalšími subjekty zapojenými do řešení situace dítěte,
- rozsah spolupráce rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte s orgány sociálně-právní ochrany a dalšími subjekty zapojenými do řešení situace dítěte,
- časový plán pro provádění konkrétních opatření sociálně-právní ochrany,
- způsob hodnocení a ověřování plnění naplánovaných opatření nezbytných k ochraně dítěte ze strany rodičů, jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, orgánů sociálně-právní ochrany a dalších subjektů zapojených do řešení situace dítěte, a návrh dalších potřebných opatření nezbytných k ochraně dítěte,
- plán vzdělávání dítěte a plán přípravy na budoucí povolání a osamostatňování se,
- plán přípravy blížícího se výstupu dítěte z náhradní péče
- způsob sledování fungování rodiny po ukončení práce s rodinou

2.3 Sociální práce s rodinou, dilemata sociální práce s rodinou

„Rodina jako otevřená společensko-kulturní jednotka neustále čelí požadavkům na změnu. Tyto požadavky vyvolávají biopsychosociální změny u jednoho či několika rodinných členů, jakož i různými vklady ze společenského systému, do níž je každá rodina vsazena. Dysfunkční rodina na tyto vnitřní či vnější nároky reaguje seřízením

chodu podle stereotypů. Na požadavky změny reaguje rigidností struktury. Obvyklé transakční vzorce zakonzervuje až do naprosté strnulosti, která zabraňuje jakoukoli alternativu“. (Minuchin, 2013, s.103)

Podle Matouška (2003) lze sociální práci považovat za společensko-vědní disciplína oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů - chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanost aj. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Povaha sociální práce a způsoby jejího výkonu jsou podstatně vymezeny:

- koncepcí státní sociální politiky;
- posláním instituce, která sociální práci provádí.

Úkolem sociálního pracovníka je myšlena, dle Musila (2008), podpora zvládnání očekávání subjektů v sociálním prostředí s rodinu, když termínem zvládnání je označována schopnost rodin se s očekáváním sociálního prostředí vypořádat způsobem, který je pro členy rodiny i pro subjekty v jejím prostředí přijatelný. Sociální pracovníci mohou rodině pomoci zvládnout obtížná očekávání tím, že se pokusí podpořit změnu faktorů, které způsobují, že je určitá životní situace pro rodinu těžko zvládnutelná. Změna faktorů se týká oblastí – např. vlastností rodiny, jejich členů nebo charakteristik sociálního prostředí rodiny.

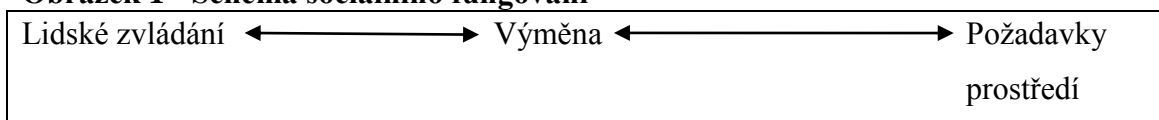
Na otázku „*co je sociální práce a čím se liší od ostatních pomáhajících oborů*“ je odpovězeno v Musilovi (2004, str. 15, viz Bartlett, 1970; Navrátil, Musil, 2000) následovně: „*Společným znakem sociální práce a ostatních pomáhajících oborů je poskytování pomoci lidem v obtížných životních situacích. Na rozdíl od dalších pomáhajících oborů se sociální práce zabývá především interakcemi mezi člověkem a jeho sociálním prostředím. Její pomoc je zaměřena na dosahování rovnováhy mezi očekáváním sociálního prostředí, v němž lidé uspokojují svoje potřeby, a jejich schopností toto očekávání zvládat*“.

Bartletová (1970) uvádí, že existují komponenty, kterých je třeba si, v rámci sociální práce, všimnout a které se vzájemně ovlivňují. Jedná se o

- lidi;
- vztahy = interakce;
- prostředí.

V rámci prostředí a podmínek, které lidi determinuje, se formuje určité chování. Změnou prostředí je možno dosáhnout změny chování člověka. Je nutno, aby se sociální pracovníci soustředili na prostředí, ve kterém se lidé pohybují, protože tím je ovlivňováno sociální fungování. Poté může být pracovníkem nabídnuta pomoc určená přímo dle potřeb člověka, nebo rodiny.

Obrázek 1 - Schéma sociálního fungování

Zdroj: Převzato z Bartlett, 1970, s. 102

Bartlettová (1970) představuje koncept sociálního fungování, kdy se musí zohledňovat zájem osoby na obou stranách interakce. Dále je autorkou popsán „housing projects“, v rámci kterého byly poskytnuty lepší podmínky života neorganizovaným rodinám, jenž byly včleněny do prostředí, kde žily stabilní rodiny. Tyto slabé rodiny se nebyly schopny přizpůsobit tomuto prostředí a jejich problémy se prohloubily, nebo vyvstaly nové.

Musil (2004) uvádí, že pokud je snaha porozumět tomu, jak sociální pracovníci napomáhají změně situace klienta, není možno sledovat jen jejich bezprostřední působení na člověka v obtížné situaci. Je nutno sledovat i činnosti, které sociální pracovník nevykonává. Jedná se o sociální služby, které sociální pracovník zprostředkovává a prostřednictvím těchto služeb uskutečňuje cíle své intervence. Také je třeba sledovat realizace záměrů jiných specialistů – např. soudců, lékařů apod., na

kterých se sociální pracovník podílí. Čím více se daří sociálním pracovníkům vidět situaci klienta v jejím celku, tím bývají poskytované služby lepší.

Sociální pracovník je při své práci ovlivněn i podmínkami, ve kterých práci vykonává. Pracovními podmínkami je poté mnohdy nucen pracovat nikoli dle svých znalostí, hodnot a svědomí, ale dle aktuální situace. Je stavěn před všední dilemata, které Musil (2004) systematicky rozpravoval do sedmi typů. Jedná se o dilemata:

- mezi komplexními a zjednodušenými cíli;
- mezi množstvím klientů a kvalitou poskytovaných služeb;
- mezi rovnocenným přístupem ke všem klientům a upřednostňování některých z nich;
- mezi jednostranností a symetrií ve vztazích s klienty;
- mezi procedurálním a situačním přístupem k problémům klienta;
- mezi materiální a nemateriální pomocí;
- mezi snahou zasáhnout včas a nezasahováním.

Klimeš (1981 in Musil 2004) uvádí, že dilema“ znamená „*nutná (někdy obtížná) volba mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi. Tato definice upozorňuje na dvě vlastnosti dilematických situací: Za prvé, některé možnosti nejsou slučitelné. Za druhé, s jejich výběrem bývá obtíž. Tvrzení, že volba je nutná, může být zavádějící. Zdůrazňuje neslučitelnost možností, mezi nimiž je třeba volit. Může však také budít dojem, že lidé, kteří stojí před dilematem se musí nutně rozhodnout. Tak tomu ale vždy není. Lidé se totiž mohou dilematu vyhnout nebo alespoň dlouho vyhýbat“*. (Musil, 2004, s.36)

Dle Hartla (2000, s.114) je dilema „*volba mezi dvěma stejně přijatelnými možnostmi*“.

Dilemata lze členit na zjevná a latentní, když před zjevným dilematem se ocitají pracovníci, kteří jsou pracovními podmínkami nuceni, aby volili mezi dvěma, (z jejich hlediska) neslučitelnými možnostmi. Dilema latentní se může vyvinout z dilematu zjevného, když naléhavost dilemata zjevného ustoupí do pozadí tím, že pracovníci

zpravidla naleznou nějaké, naléhavost jejich dilematu oslabující řešení. Také okolnosti, které ztěžovaly volbu vylučujících se možností, mohou pominout. Pomocí racionalizace může být pracovníky sobě samým i ostatním zdůvodněno, že to, co by se mohlo zdát nesprávné, je vlastně z nějakého důvodu žádoucí. Kultura organizací služeb sociální práce může být pojmána jako soustava kolektivně uznávaných významů a pravidel jednání, která pracovníkům služeb sociální práce umožňují udržovat dilemata své práce s klienty v jejich latentní (méně naléhavé podobě). Zjevné dilema lze pak chápat jako pracovními podmínkami vynucený a neodbytný výběr lákavých nebo odpudivých možností jak reagovat na klienta a jeho nesnáze. Vzhledem k tomu, že konfrontace s tímto druhem dilemat se může stát pro každého člověka psychicky neobyčejně náročnou, může se jevit jako pochopitelné, že se poskytovatelé služeb sociální práce snaží této zátěže zbavit. To je potom uskutečněno tak, že kolektivně vytvářejí a uplatňují pracovní postupy a racionalizace, které mohou umožnit zjevná dilemata vytlačit mimo rámec každodenní pozornosti a kultura je pak použita pro poskytovatele služeb sociální práce jako nástroj dlouhodobého, soustavného zvládnutí dilematických pracovních situací. (Musil, 2004)

3 PŘÍPADOVÉ KONFERENCE

„Případová konference je plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.“ (Bechyňová, 2012, s. 14)

„Povinnost používat případové konference a úprava jejich procesních pravidel je v současné době zakotvena v právních rádech mnoha států, jedná se zejména o Children Act 1989 (Velká Británie), Child Care Act 1991 (Irsko), Children, young persons and their families act 1997 (Austrálie), The Children Scotland Act 1995 (Skotsko) apod.“ (Pemová, Ptáček, 2012, s.45-46)

V této kapitole autorka přibližuje případové konference jako metodu sociální práce s rodinou, jejich přípravu, průběh a vytvoření individuálního plánu péče. Autorka by především ráda poukázala na skutečnost, že smyslem případové konference je multidisciplinární posouzení situace ohrožené rodiny, čili identifikace jejích potřeb, posílení rodiny při zvládání její obtížné situace jejím zplnomocněním k řešení problému, nastavení podpory a pomoci tak, aby došlo k jejímu „uzdravení, čili dosažení neproblémového sociálního fungování. Rovněž jsou ale v této kapitole popsány bariéry případových konferencí. Autorka by ráda ve svém výzkumném šetření zjistila, jak na pořádání případových konferencí nahlízejí sociální pracovníci zda u nich převládly výhody případových konferencí před jejich negativy a tudíž, zda jsou v praxi smysluplně využívány, či nikoli.

3.1 Případová konference jako metoda sociální práce s rodinou

„Případová konference je plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi. Tito odborníci jsou vědomě nebo automaticky průvodci rodiny a dítěte v obtížné situaci.“

Případové konference realizuje multidisciplinární tým, znamenající pro rodinu podpůrnou síť. Členy tohoto týmu jsou nejčastěji: pracovník OSPOD, pracovník centra pro sanaci rodiny, třídní učitel dítěte nebo výchovný poradce, pracovník speciálně pedagogického centra, lékaře nebo zdravotní sestra, ředitel či pracovník zařízení pro výkon ústavní výchovy atp. Případové konference (nebo pouze její části) se mohou zúčastnit rodiče a dítě, jichž se případová konference týká.“ (Bechyňová, 2008, s. 91).

Bartletová (1970) uvádí, že počátky formování sociální práce (20-30 léta) lze spatřovat v tom, že každé odvětví, např. zdravotnictví, školství, si povšimlo, že nejsou naplňovány potřeby lidí. Každé odvětví ale začalo vytvářet vlastní, oddělené pole sociální práce, snažilo se najít metodu pomoci a jejího nastavení. Např. lékaři si uvědomovali propojenost zdraví s celkovou sociální potřebou. Byly utvářeny sociální struktury např. veřejných škol, nemocnic, kde byly zaměstnanci sociálních služeb aplikovány metody sociální práce, popisovány, analyzovány a nacházeny faktory, které jsou určující pro zjištění problematiky potřeb lidí. Jednou z oddělených polí sociální práce byla péče o děti, kdy bylo sociálními pracovníky vnímáno, že se v rámci škol setkávají s dětmi, jejichž rodiče pozbyli část rodičovských dovedností. Bylo jejich snahou podporovat péči tak, že byla poskytována jako podpora a posílení rodiny v rámci pomoci a služeb poskytovaných v rodině, doma. Právě při zaměření pozornosti na pomoc celé rodiny byla pracovníky zaměřována pozornost i na psychosociální problémy a problémy v manželství. A v rámci uspokojení potřeb lidí se došlo k závěru, že je třeba multidisciplinární spolupráce.

Dle Wassermana (2000) je multidisciplinární tým diferenciovaná skupina lidí, působících ve službách ochrany dítěte, nebo působících v rámci komunity, ve které dítě žije, jejichž hlavním cílem je sledování ochrany dítěte. Za výhody multidisciplinárního týmu lze označit předávání zkušeností mezi odborníky, vytváření odborníků na danou problematiku, navázání spolupráce v uzavřené komunitou, kde se problémy vyskytují a jejich podporou.

Constabl (2013) poukazuje i na potřebnost školského sociálního pracovníka, který má v rámci role manažera případu možnost zvolit multidisciplinární přístup při řešení

problémů za účelem navázání vazeb členů týmu s možností konzultací nad problémy jednotlivých rodin. Praxe při využívání tohoto týmu ukázala nejen na změnu chování jednotlivých dětí a zlepšení rodinných vazeb, ale i vytvoření pozitivního klimatu v celé škole

Dle Matouška (2010) lze označit případovou konferenci jako setkání všech účastníků na jednom místě ve stejný čas, kdy v průběhu konference, jejíž trvání je 90 – 120 minut, dochází k intenzivnímu kontaktu všech účastníků a na místě se tvoří individuální plán pomoci rodině. Název „případová konference“ je překladem anglického výrazu „case konference“.

Dle MPSV (2011) lze případovou konferenci považovat za moderní, efektivní nástroj sociální práce, který vrací kompetence a hlavní iniciativu do rukou klienta a jeho rodiny. Individuálně řeší konkrétní situaci klienta, přináší nové pohledy, nápady a možnosti řešení a umožňuje kontinuální sledování vývoje klientovy situace. Snižuje rizika poškození klienta chybným rozhodnutím jednotlivce a profesionalizuje výkon sociálně-právní ochrany dětí. Případová konference je jedním z nástrojů pomoci v systému péče o ohrožené dítě a umožňuje, aby dítě stálo skutečně ve středu zájmu nejen odborníků, ale zejména své vlastní rodiny. Je důležité, aby se klient a jeho rodina případové konference zúčastnili a aby klientova rodina byla připravena a ochotna spolupracovat. Při případovém setkání lze vybrat ze všech postupů ten, který je pro klienta nejprínosnější a s nímž je současně klientova rodina v souladu. Rovněž je třeba, aby konkrétní pomoc rodině a ohroženému dítěti byla pro rodinu uchopitelná, aby se rodina mohla identifikovat s postupem, který by považovala za svůj.

Dále je v metodice MPSV uvedeno, že pro pracovníky OSPOD jsou případové konference přínosem pro možnost rychlé reakce na vzniklou situaci, operativní vytvoření podpůrné sítě rodině a aktivizování potřebné pomoci, rovněž zaktivizování klienta a jeho blízkých, získání širšího pohledu na situace dítěte z několika možných úhlů pohledu, získání představy o tom, jak se rodič či dítě projevují v jiných prostředích a ve vztahu s jinými profesionály. Přínosem pro pracovníky OSPOD je dále strukturování práce, koordinování péče, včetně možnosti ověření správnosti

dosavadních a dále zvolených postupů. Důležitým pozitivem pro pracovníka OSPOD je rovněž fakt, že případové konference snižují jednostrannou odpovědnost OSPOD a zároveň zabraňují subjektivnímu hodnocení situace ze strany OSPOD. Za přínosné pro klienta lze uvést možnost, že případové konference mohou přinést povzbuzení, motivaci, důvěru ve změnu obtížné situace, pocit vlastní hodnoty, smysluplnosti, bezpečí. Rovněž může případová konference klientovi nabídnout prostor, v němž se nemusí bát mluvit o svém problému a němž je hledáno řešení nikoli v konfrontaci, ale ve spolupráci s odborníky, které by zřejmě sám neoslovil a může být především řešení situace.

3.2 Příprava a průběh případové konference, individuální plán péče

Dle MPSV (2011) je při přípravě případové konference třeba nejprve stanovit cíle setkání, kdy u první, úvodní případové konferenci bývá cílem:

- objektivní a důkladné zmapování a posouzení situace dítěte;
- navržení individuálního plánu péče, nebo přijetí vhodného opatření či závazného rozhodnutí a navržení dalšího postupu.

U opakovaného setkání bývá hlavním cílem:

- vyhodnocení dosavadní probíhající práce s rodinou na základě již stanoveného individuálního plánu péče;
- navržení dalšího postupu.

Pro úspěch a efektivitu případové konference je považována za zcela zásadní přítomnost a aktivní účast klienta či jeho zákonného zástupce (mohou být přítomni i pouze na části případové konference), jako nezbytný předpoklad je pak ale důkladná příprava motivace klienta a jeho zákonného zástupce. Počet účastníků jedné případové konference by neměl přesáhnout 10-12 osob, ale okruh osob není uzavřený, síť pomoci

je možné aktuálně rozšiřovat. Do základního okruhu účastníků případových konferencí lze řadit:

- svolavatele, organizátora, facilitátora, klíčového sociálního pracovníka;
- členy úzké i širší rodiny;
- pracovníky již zainteresovaných organizací nebo institucí;
- osoby prezentující služby, o které může být podpůrná síť nově rozšířena.

Sociálním pracovníkem OSPOD je koordinována sociálně-právní ochrana a je sledováno naplnění individuálního plánu péče. Je mu určena v role svolavatele (garant práce s rodinnou, zodpovídající za vytvoření, aktualizaci a provádění plánu péče, koordinující a síťující pomoc a práci multidisciplinárního týmu). Rovněž může zastávat v roli organizátora (pomocník svolavatelů s vlastní organizací, přípravou podkladů, dojednání termínu, místa, zápisu ze setkání, přípravy klienta). Facilitátorem je označena role nezávislého, nestranného a profesně i emočně neangažovaného moderátora procesu.

Za cíl přípravy lze, dle Bechyňové (2012), považovat naplánování a učinění všech potřebných kroků k realizaci kvalitní a efektivní případové konference. Odpovědnost za přípravu je kladena na svolavatele, který by měl mít na konci přípravné fáze pevně ujasněnou představu o důvodech svolání případové konference, čeho se bude týkat, kdo a proč na ní bude přítomen či nepřítomen, co může být učiněno pro její zdar a jak dlouho, kdy a kde se bude jednání konat. Přípravná část se skládá jednak z obsahové stránky přípravy, tak také z organizační stránky přípravy.

Struktura případové konference je popsána Bechyňovou (2012) jako předem daná, v jednotlivých částech a na sebe navazující. Pevností struktury je pak účastníkům umožněno plně se soustředit na naplnění dané části konstruktivním obsahem. V každé části struktury je obsažen její cíl, obsah a přiměřená časová dotace. Jako části struktury případové konference lze jmenovat:

- přípravu;

- úvod;
- sdělení svolavatele k aktuální situaci;
- věcnou a řízenou diskusi;
- komplexní vyhodnocení;
- plánování, výstup;
- ověření a revize plánu;
- seznámení a spolupráce rodičů na výstupech;
- závěr.

Dle Bechyňové (2012) je od chvíle, kdy případová konference začne, odpovědnost za její průběh přenesena na moderátora. Celý proces případové konference je tak ovlivněn moderátorovými dovednostmi, energií i osobností. Průběh případové konference je tvořen úvodem, kdy by mělo být vysvětleno, co bude výstupem, veřejným dokumentem z případové konference, jak bude tento dokument tvořen a časový rozvrh struktury případové konference. Poté jsou svolavatelem seznámeni přítomní s případem a činnostmi, které byli s rodinou za daný čas udělány, s aktuálním hodnocením situace dítěte a rodiny z pohledu svolavatele. V části věcné, řízené diskuse jsou účastníci seznámeni s tím, co a jak se s rodinou dělo za uplynulé období z pohledu každého účastníka. Při komplexním vyhodnocení je objektivně posuzováno naplňování potřeb dítěte v rodině, míra ohrožení, zdrojů rodiny a dynamika změn dosažených prací s dítětem, rodiči, popř. dalšími členy rodiny, je realizováno účastníky v multidisciplinárním zastoupení, optimálně ve spolupráci s rodiči a dítětem. Při plánování je záměrem vytvořit plán s konkrétními kroky k dosažení potřebných změn v péči o dítě, které byly identifikovány v průběhu komplexního vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Cílem ověření, revize plánu je zjištění, zda má vytvořený plán naději na realizaci. V praxi byla osvědčena metoda SMART (specifický, měřitelný, aktuální, reálný, termínovatelný). Při seznámení rodičů i dětí s jednotlivými kroky jsou rodiče i děti motivováni ke spolupráci na realizaci plánu. Cílem závěru je shrnutí toho,

co bylo uděláno, je provedena reflexe jednání, je přečten zápis, který je podepsán a rozdán všem účastníkům. Jednání bývá ukončeno poděkováním za spolupráci.

Cílem případové konference (Bechyňová, 2008) je zajistit objektivní posouzení situace z různých úhlů pohledu a stanovení cíle, ke kterému sanace rodiny vede i stanovení dílčích cílů a reálných kroků v konkrétním časovém horizontu. Výstupem z případové konference a zároveň osnovou pro další týmovou práci je individuální plán sanace rodiny. Jeho obsah zahrnuje změny v oblastech výchovy a péče o dítě a chodu domácnosti rodiny. Při jeho sestavování je nutné vycházet ze znalosti situace rodiny, v optimálním případě z osobních zkušeností z práce s jejími jednotlivými členy, nebo ze zkušeností ostatních kolegů v týmu. Na naplňování individuálního plánu rodina spolupracuje, pokud je pro její členy:

- bezpečný, tedy respektujícím způsobem pojmenovává těžkosti, které je třeba změnit;
- srozumitelný, tedy konkrétně popisuje, co je třeba udělat, změnit;
- přiměřený, tedy čím méně úkolů se naplánuje najednou, tím více je možno v sanaci rodiny docílit;
- časově reálný, kdy je třeba naplánovat maximálně dva úkoly týdně a nepřidávat další, pokud nebudou naplněny, je užitečné hledat a odstraňovat důvody, které vedly jejich nenaplnění;
- v dohodnutém časovém úseku neměnný (kromě situací vyžadujících zásahy pracovníků SPOD, soudu, policie);
- smysluplný, jednotlivé body individuálního plánu musejí dávat jednotlivým členům rodiny smysl;
- hodnotitelný např. pomocí zpětné vazby.

3.3 Bariéry případových konferencí

„Naprostým „hrobem“ metody by pak byl alibismus svolavatele – formální svolání konference. K němu by mohlo dojít v důsledku velké zátěže pracovníka (přílišná administrativa, velké množství agendy..) a současně dané povinnosti použít právě tuto metodu“. (Hrdinová, 2012, s. 36)

Dle Bechyňové (2008) nejsou případové konference v praxi příliš využívány, protože bývají mylně považovány za neefektivní způsob práce nebo za prostor pro představení rozdílných názorů pomáhajících institucí a důvody jsou v knize formulovány pomocí následujících tezí:

- „Případové konference nám přidělávají práci, již tak jsme přetížení.“
- „Naší povinností je chránit dítě, a ne pomáhat jeho rodičům.“
- „Nemáme na taková setkávání čas.“
- „Máme zákonem danou mlčenlivost.“
- „Soudci a pediatři stejně nepřijdou.“
- „Jsme za výsledek práce zodpovědní, kde je záruka, že ostatní pomáhající pracovníci umí svou práci správně vykonávat?“

Dále bylo mezi základní bariéry využití případových konferencí také to, že pracovníci nemají dostatek podpory ze strany nadřízeného pracovníka či podporu ve formě pravidelné supervize.

Dle sdělení MPSV (2011) některými studii, zejména těmi, které se týkaly efektivity případových konferencí a zapojení lékařského a ošetrovatelského personálu do případových konferencí byly pojmenovány překážky, které mohou bránit větší participaci těchto odborníků:

- terminologická nedorozumění, kdy jsou lékaři používány medicínské termíny při popisu stavu dítěte, zatímco sociální pracovníci používají právní terminologii;

- organizačně technické komplikace (možnosti, aby se zdravotnický personál zúčastnil případových konferencí);
- eticko-právní aspekt spojený s povinností dodržovat lékařské tajemství.

Dle autorů příručky „Na jedné lodi, aneb jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti“ (2010) byl v době před zavedením povinnosti OSPOD případové konference pořádat jako největší překážka v zavedení případových konferencí do praxe spatřován především nedostatek lidských kapacit a finančních prostředků zejména na straně státní správy (OSPOD), která by ovšem jednoznačně měla být koordinátorem podpory ohroženého dítěte a jeho rodiny. Dalšími brzdami pro rozšíření multidisciplinární spolupráce byla dále jmenována vzájemná nedůvěra a předpojatost, nedostatek respektu k jednotlivým účastníkům a nekoordinovanost, pramenící například z nízké míry informovanosti, neboť multidisciplinární spolupráce je velmi náročnou zejména na komunikační a organizační dovednosti.

4 SHRNUTÍ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK

V této kapitole autorka shrnuje zpracovaná teoretická východiska, ze kterých vyplývají dílčí výzkumné cíle vedoucí k zodpovězení hlavního výzkumného cíle „zjistit, prozkoumat a porozumět tomu, jak vnímají sociální pracovníci OSPOD Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference po účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.“

Na rodinu, ohroženou rodinu a ohrožené dítě a posouzení situace ohrožené rodiny je možno nahlížet z několika hledisek. Problematika je v současné době řešena odbornou literaturou, právními předpisy a již jsou k dispozici i různé nástroje k vyhodnocování situace ohrožených dětí a jejich rodin. Jedná se např. o Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocení situace dětí v obtížné sociální situaci, Individuální plán ochrany dítěte, hodnocení Situace ohroženého Dítěte a Rodiny (SIDRO) a další. Většinou těchto nástrojů je popsána a dobře zmapována situace rodiny, pojmenovány potřeby a rizika ohroženého dítěte. Neboť je problematika posuzování situace ohroženého dítěte a jeho rodiny značně komplikovanou, je třeba co nejvíce snížit míru subjektivity sociálních pracovníků. A právě metoda případových konferencí je metodou, která míru subjektivity sociálních pracovníků snižuje právě tím, že situaci dítěte a rodiny posuzuje několik odborníků ve stejný čas na stejném místě. S ohledem na tuto skutečnost by bylo zavedení metody a její užívání v praxi pro rodiny a děti přínosné.

Autorka této diplomové práce je sociální pracovnící. Výše uvedená teoretická východiska jí jsou známa, rovněž ale jí je z praxe známo, že vyhodnocování situace ohroženého dítěte a tvorba individuálního plánu ochrany dítěte je oblastí až kontroverzní, neboť odborníky je považována za jednu z nejdůležitějších, ovšem k povinnosti naplňování této oblasti nebyly pracovníkům poskytnuty dostatečné podmínky především v oblasti snížení počtu případů, kterými se sociální pracovník najednou zabývá a tím získání větší časové dotace pro intenzivnější práci s ohroženou

rodinou. S ohledem na teoretická východiska stanovila autorka dílčí výzkumné cíle v rámci kterých se pokusí informacemi od jednotlivých pracovníků zjistit:

- *oblasti, na které se pracovník OSPOD zaměřuje při posuzování životní situace rodiny;*
- *jakým způsobem pracovník OSPOD vyhodnotí ohroženou rodinu;*
- *jak je, dle názoru pracovníka OSPOD, jeho způsob hodnocení ohrožené rodiny objektivní.*

Ve druhé kapitole jsou vymezeny pojmy sociálně-právní ochrana dětí, jsou zde uvedeny právní předpisy, které sociálně-právní ochranu dětí upravují. Podrobně je zde popsána novela zákona v části vyhodnocování situace ohroženého dítěte a tvorby individuálního plánu dítěte a jeho rodiny, včetně povinnosti pořádání případových konferencí pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí za účasti rodičů a dalších odborníků. V souvislosti s tím je patrný nárůst agendy, který se promítá především do časové kapacity a zvýšení administrativní činnosti. Vzhledem k tomu, že je sociálními pracovníky obecně uváděna jejich přetíženost a časová nedostatečnost, jsou v této kapitole popsány i dilemata práce, před která jsou pracovníci při své každodenní činnosti stavěni. S ohledem na teoretická východiska i obecně známé postoje sociálních pracovníků, stanovila autorka dílčí výzkumné cíle v rámci kterých se pokusí informacemi od jednotlivých pracovníků zjistit:

- *zda má pracovník OSPOD možnost využití supervize či jiné konzultace k problémovým případům;*
- *jak hodnotí pracovník OSPOD novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí;*
- *jak se pracovníci OSPOD vyrovnávají s dilematy, které jim přináší každodenní praxe.*

Ve třetí kapitole je probírána problematika případových konferencí. Jsou uvedeny jako metoda sociální práce, je nastíněna jejich přípravu a průběh i tvorba individuálního plánu péče a bariéry pořádání případových konferencí.

Neboť jsou případové konference v zahraničí používány již delší dobu, lze, dle Pemové (2012) objevit řadu vědeckých studií, které se věnují dopadu této metody na systém ochrany dětí, její efektivitu i rizika jejího používání. Vzhledem k tomu, že se jedná jen o jednu z technik, která se týká přístupu k řešení situace dítěte, je hodnocení přínosu případových konferencí pro zlepšení ochrany ohrožených dětí komplikované. Většina výzkumů využívá sebehodnotících metod (jak mezi odborníky, tak i rodinami ohrožených dětí) s tím, že je výzkum zaměřen především na hodnocení kvality vztahu mezi rodinou, sociálním pracovníkem a naopak, dále pak kvalitou spolupráce mezi jednotlivými pomáhajícími profesemi a případnými bariérami, které mohou využití případových konferencí ohrozit. V realizovaných studiích jsou především pozitivně hodnoceny změny ve vnímání postavení rodičů v systému sociálně-právní ochrany dětí (ve smyslu jejich většího zapojení do procesu změny), zlepšení vztahu mezi pomáhajícími a rodinou a zprůhlednění výměny informací mezi rodinou a odborníky. Naopak obavy některých sociálních pracovníků z většího zapojení rodiny, zejména v případech podezření na násilí na dětech, a ztráty kompetencí, se ukázaly jako zbytečné. Právě sociální pracovníci v systémech využívajících případové konference působí v rolích skutečných případových manažerů.

Autorka se bude snažit, prostřednictvím výzkumného šetření, poskytnout náhled na situaci po roce uzákonění metody a uvedení do praxe tak, jak jí vnímají samotní sociální pracovníci v každodenní praxi, zda je metoda považována za přínosnou, zda organizace a systém sociálně-právní ochrany dětí vytváří podmínky pro užívání metody, nebo se vyskytují bariéry bránící plnohodnotnému využívání metody. V rámci toho stanovila autorka dílčí výzkumné cíle v rámci kterých se pokusí informacemi od jednotlivých pracovníků zjistit

- *jaké přínosy případových konferencí spatřují pracovníci OSPOD při práci s ohroženou rodinou;*
- *zda jsou sociální pracovníci na pořádání případových konferencí připraveni a mají k tomu prostředky;*
- *v čem spatřují sociální pracovníci bariéry.*

5 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této části se autorka zabývá cílem výzkumného šetření, stanovila výzkumnou strategii a konceptualizaci výzkumného šetření, popsala použité výzkumné metody techniku sběru dat a analýzu dat. V neposlední řadě poukazuje na etické aspekty role výzkumníka, které během svého výzkumného šetření plně respektuje.

5.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je, jak již bylo výše uvedeno „*zjistit, prozkoumat a porozumět tomu, jak vnímají sociální pracovníci OSPOD Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference po účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.*“

Před Novelou zákona bylo možno případové konference pořádat, zda tak ale pracovníci činili, bylo na jejich uvážení. V současné době je zákonem o sociálně-právní ochraně dětí stanoveno, kdy je povinností sociálních pracovníků konference pořádat. Cílem výzkumného šetření je vnesení vhledu do této oblasti a zjištění, jak je tato povinnost pracovníky vnímána, v čem jsou spatřovány přínosy případových konferencí, v jakém kontextu jsou případové konference užívány, zda mají pocit, že jsou na pořádání konferencí připraveni a mají k tomu prostředky a v čem lze spatřit bariéry.

Proto byly provedeny pohovory s pracovníky OSPOD, kteří sociálně-právní ochranu vykonávají. Výsledkem výzkumného šetření by mělo být nejen zjištění subjektivního názoru jednotlivých sociálních pracovníků, ale také zjištění, ve kterých případech je pořádání případových konferencí pro práci s ohroženou rodinou skutečně efektivní a které bariéry využívání této metody brání. Výsledky výzkumu budou použity i v rámci aktivity autorky v Krajské koordinační skupině pro transformaci péče

o ohrožené děti. V neposlední řadě pak budou výsledky výzkumu použity v praxi, neboť autorka je sociální pracovnící OSPOD.

Jak uvádí Šed'ová (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 63) „*Cíle orientované k odborné obci a cíle orientované k aplikaci do praxe se v žádném případě nevylučují*“.

Dle Maxwell (2005) se rozlišuje trojí typ cílů: (1) **intelektuální** – jakým způsobem projekt přispěje k rozšíření odborného poznání; (2) **praktický** – zda budou moci být výsledky nějakým praktickým způsobem využity; (3) **personální** – jak práce na projektu obohatí výzkumníka samotného. Není přitom jdoucí vybrat si jediný typ cíle, ale dosáhnout toho, abychom řešením jednoho výzkumného projektu naplňovali pokud možno více cílů. Naše cíle ovšem musí být synergické – tzn. dosažením jednoho z nich se zároveň musíme blížit dosahování ostatních cílů. Z tohoto hlediska se doporučuje vybírat témata, která mají odbornou i praktickou relevanci a jsou nějakým způsobem spjata se zájmy a životními zkušenostmi výzkumníka“.

Vzhledem k účinnosti Novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí od 01.01.2013 je autorka přesvědčena, že téma určené k výzkumnému šetření je aktuální.

5.2 Výzkumná strategie

Dle Reichla bývá v literatuře strategie výzkumu nahlížena jako určitý specifický koncept řešení výzkumného úkolu, kdy se za výzkumnou strategii může považovat obecný metodologický přístup k řešení výzkumné otázky, když ve společenských vědách se objevují dvě hlavní kategorie výzkumných strategií, a to kvalitativní a kvantitativní.

Disman (2000, s. 289) uvádí, že „*posláním kvalitativního výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích*“. S ohledem na výzkumnou otázku *jak vnímají sociální pracovníci OSPOD Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference po*

účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí? byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie.

Dle Reichela (2009, s. 21) jsou specifika sociálních výzkumů „... dána povahou řešených problémů. Obdobně jako v jiných oblastech, i v tomto případě je výzkum coby fáze poznávacího procesu založen na empirickém kontaktu s realitou. Zde konkrétně s jejím sociálním rozměrem, se světem sociálních fenoménů a zkoumání směřuje od jeho jevové stránky k poznání a pochopení hlubších souvislostí“. Reichel (2009, s.40) dále uvádí, že kvalitativní přístup představuje řadu rozdílných problémů, které se snaží najít porozumění zkoumaného sociálního problému. Jedinečnost kvalitativních přístupů není pouze v tom, že nepracují s měřitelnými charakteristikami. Pokoušejí se určitý fenomén nahlížet v pro něj autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná nejkompexnější podobě, včetně podob jeho vztahů s dalšími aspekty apod.

Jako nevýhody kvalitativního výzkumu Hendl (2005) jmenuje například to, že

- výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi;
- získané znalosti nemusí být zobecnitelné na populaci a do jiného prostředí;
- je obtížnější testovat hypotézy a teorie;
- analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy.

Autorka se ztotožňuje s Hendlem (1999, s. 53) a jejím záměrem bylo přiblížit se přístupu mnohopřípadové výzkumné studie. „*Případové studie jsou nejvýhodnější strategií, když nás zajímají otázky „proč“ a „jak“ pro daný problém, přičemž nemáme kontrolu na průběh události a zaměřujeme se na přítomný fenomén v rámci jeho reálných kontextů.*“ .

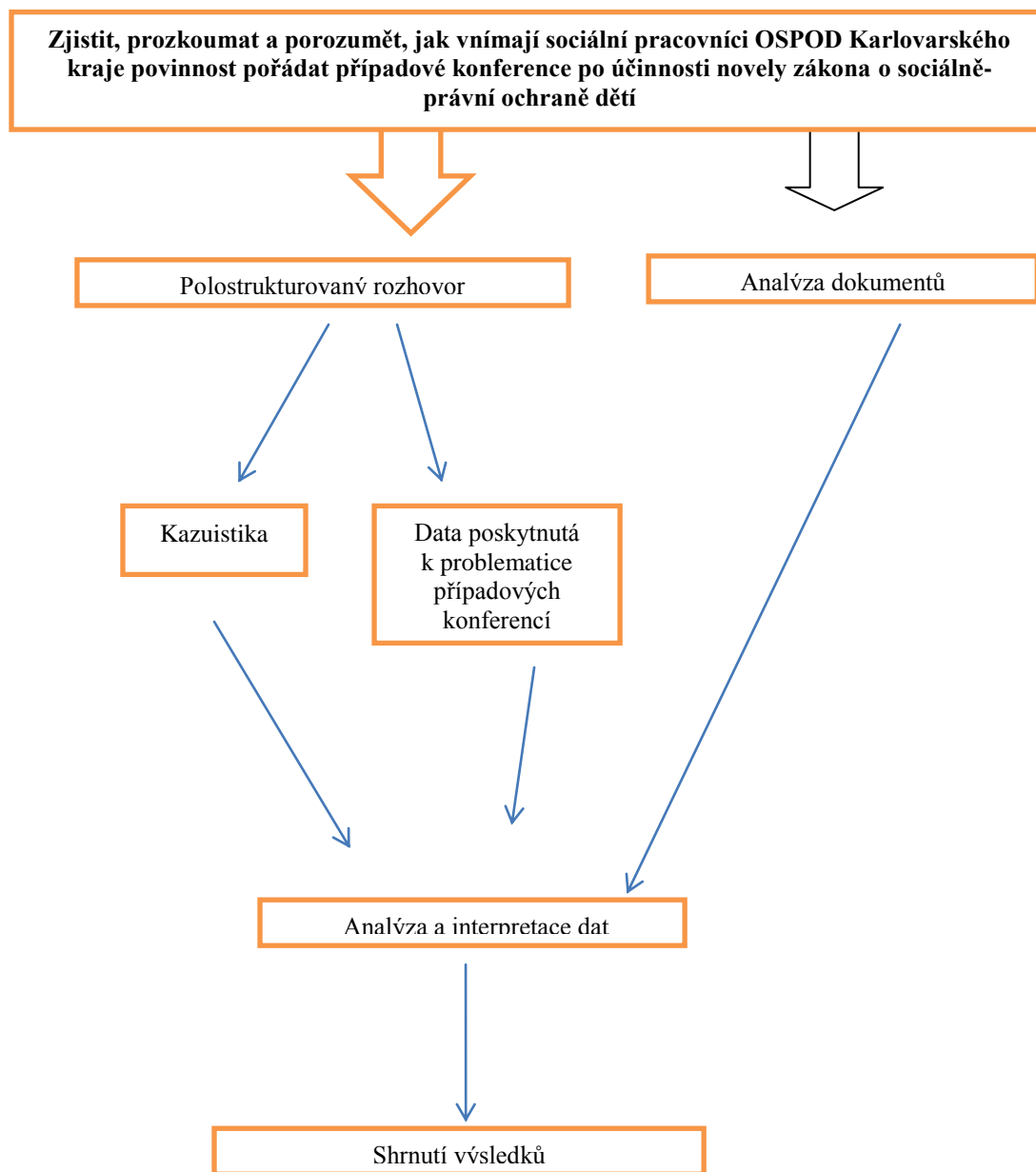
5.3 Konceptualizace výzkumného šetření

Dle Hendla (1999) je důležité si uvědomit vliv teorie na formulaci výzkumné otázky, když formulace může být ovlivněna teorií třemi způsoby. Za prvé je možno pomocí teorie generovat nějakou hypotézu, která se pomocí výzkumu testuje. Za druhé může být teorie využívána pro vysvětlení nějakého fenoménu. Ve třetím případě teorie není vliv teorie tak přímočarým a jsou dodávány koncepty, které jsou využity pro popis fenoménu, nebo zvyšuje citlivost pro určité problémy. Prvky teorie jsou pak modifikovány a využity zcela volně.

Za účelem zjištění, prozkoumání a porozumění hlavnímu výzkumnému cíli autorka v teoretické části práce vymezila základní pojmy a z nich vyvodila oblasti dílčích výzkumných cílů pro vedení polostrukturovaného rozhovoru:

- zaměření na oblasti, které pracovník OSPOD hodnotí při posuzování životní situace rodiny
- vyhodnocení ohrožené rodiny pracovníkem OSPOD
- posouzení míry objektivitu pracovníka OSPOD při hodnocení ohrožené rodiny, dle jeho názoru
- možností využití supervize či jiné konzultace k problémovým případům pracovníkem OSPOD
- hodnocení Novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí pracovníkem OSPOD
- vyrovnávání se pracovníky OSPOD s dilematy, které jim přináší každodenní praxe
- přínosů případových konferencí, které spatřují pracovníci OSPOD při práci s ohroženou rodinou
- připravenosti a prostředků sociálních pracovníků OSPOD na pořádání případových konferencí
- bariér případových konferencí spatřovaných sociálními pracovníky OSPOD

Obrázek 2: Schéma konceptualizace výzkumného šetření

Zdroj: vlastní

5.4 Použité výzkumné metody

Dle Hendla se volba metody má řídit výzkumným problémem. „*Výběr metody pro sběr dat se zakládá na požadovaném typu informace i na tom, od koho ji budeme získávat a za jakých okolností se tak bude dít*“ (Hendl, 2005, s. 161).

5.4.1 Polostrukturovaný rozhovor

Pro realizování kvalitativního šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. Dle Hendla se jedná o určitou střední cestu „*v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací*“ (2005, s. 164). Dotazování bylo uskutečněno v rámci předem navržených otázek, které se ale byly v průběhu rozhovoru přizpůsobovány dané situaci. „*Na rozdíl od kvantitativního výzkumu jsou otázky během kvalitativního výzkumu často reformulovány*“ (Hendl, 1999, s. 46)

„*Polostrukturovaná varianta interview v zásadě kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody obou krajních forem rozhovoru, tj. volného, nestrukturovaného a strukturovaného. Rámcově řečeno, jistá volnost se jeví jako vhodná k vytvoření přirozenějšího kontaktu tazatele s informantem, do jisté míry se dají akceptovat jeho osobnostní specifika, komunikace může lehčeji plynout atp. Na druhé straně přece jen jistá, byť nevelká míra formalizace ulehčuje utřídění údajů a jejich případné vzájemné porovnávání, zobecňování ad*“ (Reichl, 2009, s. 112).

Dle Hendla (2005) vyžaduje vedení kvalitativního rozhovoru dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu, je třeba učinit řadu rozhodnutí ohledně obsahu otázek, jejich formy i pořadí. Otázky by měly být skutečně otevřené, neutrální, citlivé a jasné.

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007) lze mezi základní techniky ke zvýšení důvěryhodnosti, potvrditelnosti a autenticity mimo jiné řadit výběr účastníků výzkumu, postupy při interpretaci dat a přímé citace.

5.4.2 Analýza dokumentů

V rámci doplnění výzkumného šetření a verifikaci některých dat získaných polostrukturovanými rozhovory, bylo výzkumné šetření rozšířeno o analýzu dokumentů. Dle Hendla (2005, s. 132) lze spatřovat jako výhodou zkoumání dokumentů okolnost, „že data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení, jež vznikají při uskutečňování rozhovorů nebo pozorování, měření a testování.“

Jak dále Hendl (2005) uvádí, za dokumenty lze považovat taková data, která vznikla již v minulosti, byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum. Výzkumník musí dokumenty vyhledat, ale zabývá se tím, co je již k dispozici. Lze rozlišit osobní dokumenty, úřední dokumenty, archivované údaje, výstupy masových médií a virtuální data.

Hendl (1999) posuzuje poznávací cenu dokumentu podle šesti kritérií:

- typ dokumentu – kdy se úřední listiny a akta zpravidla považují za jistější než novinové zprávy;
- množina vnějších znaků dokumentu – materiál jako takový má zvláštní význam;
- vnitřní znaky – obsah, má ústřední význam u textových dokumentů a u ostatních dokumentů je tím méně výpovědní hodnota dokumentu;
- intencionalita – ovlivňuje hodnotu pro vědce;
- blízkost dokumentu k předmětu zkoumání – je zvažována časová, prostorová nebo i sociální blízkost;
- původ dokumentu.

5.4.3 Kazuistika

Hendl (2005) uvádí, že kolektivní případová studie znamená hloubkové zkoumání více instrumentálních případů, kdy jako instrumentální případy popisu jsou příklady obecnějšího jevu, neboť výzkumník volí jev a pak vyhledá případ nebo několik případů, které tento jev reprezentují a podrobně je zkoumá. V kolektivní případové studii se jedná o teoretizování v širším kontextu a výzkumník věří, že sledováním více případů získá větší vhled do dané problematiky. Tyto studie se používají v komparativních výzkumech, při testování nějaké teorie nebo při její modifikaci, rozvoji nebo původním navrhování. Výběr případů nesmí být ztotožňován se statistickým šetřením, protože případy se v tomto typu studie vybírají cíleně a mají se vybírat tak, aby daly různé výsledky v rámci předpověditelných důvodů (teoretická replikace), nebo stejné výsledky (lineární replikace).

Dle Hendla (2005) se výzkum pomocí případové studie skládá z následujících kroků, které jsou ve vzájemné interakci: 1) určení výzkumné otázky, 2) výběr případu, 3) určení metod sběru a analýzy dat, 4) příprava sběru dat; 5) sběr dat; 6) analýza a interpretace dat a 7) příprava zprávy.

5.5 Sběr dat

„Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybudoval“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 24).

Mezi typy sběru dat lze v kvalitativním výzkumu řadit např. pozorování, interview, dokumenty. *„Hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu tvoří*

naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů. Tyto metody se mohou použít samostatně, jako je tomu v dotazníkových šetření, nebo v kombinaci s jinými metodami“ (Hendl, 2005, s. 164). Dotazování může mít dle Hendla dvě krajní formy – na jedné straně dotazníky s pevně danou strukturou otázek a uzavřenými otázkami a na straně druhé volné rozhovory, jejichž struktura není předem dána a poté mají podobu volného vyprávění subjektu.

„Důvěryhodnost výzkumu dále zvyšuje pečlivý výběr účastníků výzkumu“. (Švaříček, 2007, str. 34).

Jak uvádí Šedřová (in Švaříček, Šedřová, 2007, s. 72), *„vzorkování má v kvalitativním výzkumu jiná pravidla než ve výzkumu kvantitativním. Cílem není, aby reprezentoval určitou populaci, ale určitý problém. Není tedy konstruován náhodně, ale teoreticky – záměrně jej vytváříme s ohledem na náš problém. To znamená, že se výběr případů odvozuje od toho, jak je definován náš výzkumný problém a naše výzkumné otázky“.*

Jak již bylo uvedeno, v mnohopřípadové studii se pro výběr vzorku užívá metoda záměrného výběru a jako výzkumný vzorek byli pro tento výzkum vybráni sociální pracovníci OSPOD v Karlovarském kraji, kteří pracují na městských úřadech obcí s rozšířenou působností. Záměrně byli vybráni pracovníci s pětiletou a delší praxí proto, aby měli zkušenost s vyhodnocováním situace ohroženého dítěte a aby měli prostor pro pořádání případových konferencí před účinností Novely SPO. Jedná se o celkem tři městské úřady, kdy dva jsou v místě sídla bývalých okresních úřadů a jeden vznikl v roce 2003. Z každého městského úřadu byli osloveni 2 sociální pracovníci. *„...v případové studii sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců...“* (Hendl, 205, s. 104). Pracovníci byli ubezpečeni o jejich anonymitě a dále bylo postupováno v souladu s etickými aspekty (viz kapitola dále). Rozhovory s pracovníky byly provedeny v období od prosince 2013 až do ledna 2014 v jejich kanceláři. Rozhovory byly nahrávány a poté přepsány.

Pro doplnění výzkumného šetření a verifikaci dat pomocí analýzy dokumentů byly autorce, na základě dohody s dotazovanými pracovníky, poskytnuty tyto dokumenty:

- Plány vzdělávání úředníka a jejich hodnocení;
- Pracovní deníky;
- Pracovní náplně;
- Statistika za rok 2013;
- Vysokoškolské diplomy včetně dodatků k diplomu;
- Diplomy absolventa vyšší odborné školy včetně vysvědčení o absolutoriu;
- Vysvědčení o maturitní zkoušce;

Dále byly pro analýzu dokumentů použity:

- Vyhláška MPSV,2012 o provedení některých ustanovení Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, Příloha č. 1 Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany;
- Sociodemografická analýza, Mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR“zpracovaná pro MPSV společností SocioFaktor s.r.o. v roce 2013.

5.6 Analýza dat

„Při kvalitativní analýze a interpretaci jde o systematické nenumerné organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace, formy, kvality a vztahy“ (Hendl, 2005, s. 223).

Jak autor dále uvádí, kvalitativní materiál se transformuje a interpretuje s cílem zachytit smysluplně komplexitu zkoumaných jevů, když míra smysluplnosti je určena účelem studie a výzkumnou otázkou, která zaměřuje cíle zpracování dat.

Yin, Miles a Huberman (in Hendl, 2005) uvádějí, že analyzování dat v mnohopřípadové studii je podobné analýze jediného případu. Titíž autoři dále zdůrazňují potřebu věnovat se porovnání jednotlivých případů, neboť mnohopřípadové studie se týkají několika případů. Každý případ je přitom analyzován zvlášť sám o sobě a navazuje srovnání případů. Výzkumník se snaží v jednotlivých případech globálně vidět procesy a jejich produkty a snaží se porozumět tomu, jak jsou určeny lokálními kontextuálními podmínkami.

Sedláček (in Švaříček, Šed'ová, 2007) uvádí, že pro případové studie nejsou vyvinuty čistě specifické analytické procedury. „*Absence uceleného a uznávaného přístupu k datům vzešlým ze studia případů v praxi znamená, že téměř každá studie představuje do jisté míry originální analytický a interpretativní přístup*“ (2007, s.109).

Dle Šed'ové (in Švaříček, Šed'ová, 2007), většina učebnic kvalitativního výzkumu organizuje výklad o metodách analýzy dat podle jednotlivých výzkumných plánů. Autoři se však domnívají, že je možno použít poměrně univerzální a velmi efektivní způsob, jak nastartovat analýzu dat, a to prostřednictvím otevřeného kódování. Obecně je kódování operací, pomocí níž jsou údaje rozebírány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je tedy text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a výzkumníkem je dále pracováno s takto nově pojmenovanými fragmenty textu. Je tedy postupováno tak, že se nejprve analyzovaný text rozdělí na jednotky (jednotkou může být slovo, sekvence slov, věta, odstavec). Autory je pak doporučováno volit hranice podle významu, což znamená, že se jednotkou stává významový celek. K takto vzniklé jednotce je přidělen nějaký kód, když při volbě kódu je třeba si klást otázku, o čem daná sekvence vypovídá. Kódy, jimž jsou označovány jednotlivé jednotky jsou formulovány k tomuto účelu, ve vztahu ke zvolené výzkumné otázce. Postupně je výzkumníkem zjišťováno, že se informace, jevy, výpovědi v různých modifikacích opakují a jsou označovány kódy, které jsou již dříve

vytvořené. Jakmile je vytvořen seznam kódů, je možno začít s jejich systematickou kategorizací, což znamená, že kódy, které vzešly z otevřeného kódování jsou seskupovány podle podobnosti nebo jiné vnitřní souvislosti. Je tím budován hierarchický systém, kdy pod hlavičku nově pojmenované kategorie jsou slučovány pojmy, které se zdají příslušet ke stejnému jevu.

Autorka by se, pro analýzu dat získaných polostruktrurovanými rozhovory ráda přiblížila metodě analýzy dat pomocí otevřeného kódování a analytické technice „Tematického kódování“, které začíná na úrovni jednotlivých případů. „*Prvním krokem v tematickém kódování je kategorizace kódů – nikoli na úrovni celku, ale na úrovni jednotlivých případů, materiál je de facto ošetřen jako série případových studií. Systém kategorií je vyvinut pro každý případ zvlášť, ke každému případu je rovněž připojeno krátké motto, které jej charakterizuje, a krátká deskripce, která informuje o případu (ve vztahu k tomu, co nás zajímá, tedy k výzkumné otázce). Poté se procházejí vyvinuté kategorie a hledají se linky mezi jednotlivými případy.*“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 230).

V rámci analýzy dokumentů autorka použila úřední dokumenty a data z nich zaznamenávala do záznamového archu. Jak uvádí Hendl, během analýzy by se měly uskutečnit tyto fáze – „*1. Jasná definice vědecké otázky. 2 Definice toho, co se bude považovat za dokument. Podle této definice se bude postupovat při sběru dokumentů. 3. Proveďte se pramenná kritika. 4. Interpretace dokumentů ve smyslu položené otázky.*“ (1999, s. 65).

5.7 Etické aspekty výzkumného šetření a role výzkumníka

V rámci každého výzkumného šetření je třeba řešit určité etické otázky. Dle Švaříčka (Švaříček, Šedřová 2007) je třeba zvažovat důsledky výzkumného šetření, zejména uveřejnění závěrů, především pak u každého kvalitativního výzkumného šetření, kterým je zkoumán člověk a jeho působení. Nejedná se tak pouze o důležité

zásady etického jednání při výzkumu, které jsou uvedeny v Hendl (2005), jako je potřeba získat poučený souhlas, zachování soukromí lidí (nejedná se jen o anonymitu), zajištění emočního bezpečí, reciprocity a otázky zatažení cílů a okolností výzkumu.

Vzhledem k tomu, že autorka pracuje jako sociální pracovnice OSPOD, bylo nutné se během výzkumu oprostit od vlastních názorů a praktických zkušeností pracovníka OSPOD, výzkum jimi nezatížit a nezkreslit. Jak uvádí Hendl (2005), přítomností výzkumníka mohou být ovlivněny procesy, na které je výzkumné šetření zaměřeno, neboť výzkumníkem jsou do výzkumného šetření vnášeny subjektivní teorie, předsudky či vlastnosti. Tím může být ovlivněn výběr výzkumných otázek, dat i oprávněnost závěrů.

Je třeba si uvědomit, že nelze zajistit žádnou správnou techniku, která by zaručovala kvalitativnímu přístupu kvalitu. Hledání kvality výzkumného šetření lze považovat za složitý proces začínající rozhodnutím provést výzkum a končící publikací výzkumné zprávy. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

6 VÝSLEDKY

V této kapitole jsou autorkou popsány výsledky výzkumného šetření. „*Psaní je základní aktivitou kvalitativního výzkumu. Tvůrčí proces psaní i mechanické přepisování, rozepisování a zhutňování, parafráze i komentování jsou pro kvalitativního výzkumníka významnější, než pro výzkumníka, který jde po jiných cestách poznání empirické reality*“ (Petr Novotný v Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 248). Rozhovory s jednotlivými pracovníci jsou přepsány a zpracovány do jednotlivých kazuistik pracovníků, v kapitole 6.1.1 jsou tyto kazuistiky shrnuty a je zde hledán vztah především mezi osobními poměry respondentek a pořádáním případových konferencí. V kapitole 6.2 „Polostrukturované rozhovory“ je shrnut náhled jednotlivých pracovníků dle dílčích výzkumných cílů. V kapitole 6.3 je popsán výsledek analýzy dokumentů. Tato interpretace jednotlivých kapitol je pak vyústěna v následující kapitole 7 „Shrnutí výsledků“. Zde se autorka snaží výsledky šetření z předcházejících kapitol vzájemně propojit a analyzovat s odkazem na teoretická východiska jako celek a najít odpověď na hlavní výzkumný cíl.

Vzhledem k tomu, že je výzkum prováděn na jmenovaném území, není uvedeno, na kterém oddělení sociální pracovníce pracují, není ani uveden úřad, na kterém pracují. Není uveden přesný věk respondentky, pouze věková skupina. S ohledem na většinové zastoupení žen v této profesi, není nutno skrývat, že se jedná o ženy. Jednotlivé kazuistiky jsou označeny jako sociální pracovníce s pořadovým číslem.

6.1 Kazuistiky

Uvedené kazuistiky jsou vždy, pro přehlednost, členěny na tři odstavce. První odstavec je věnován osobním poměrům dotazovaných pracovníků. Ve druhém jsou interpretovány pohledy pracovníků na oblast změn vyplývající z Novely SPO a jsou

reflektována dilemata sociální práce. Ve třetím odstavci je popsán postoj pracovníc k pořádání případových konferencí. Shrnutí zjištění z kazuistik je uvedeno v kapitole 6.1.1.

Sociální pracovnice 1

Sociální pracovnice č. 1 je ve věku 25-34 let. Je vdaná, má vlastní děti školního věku. Má vysokoškolské, bakalářské vzdělání, které je sociálně-právním. Střední školu absolvovala se zaměřením zdravotnickým. Z vlastní iniciativy vystudovala vysokou školu, která byla studována při zaměstnání. Práci sociální pracovnice vykonává 10 let. V zaměstnání se cítí být spokojená v rámci náplně a obsahu práce. Necítí se být spokojená v oblastech motivace ze strany zaměstnavatele a interpersonálních vztazích. Zaměstnání sociální pracovnice vykonává proto, že ráda pracuje s lidmi a domnívá se, že nemá předpoklady pro výkon jiného zaměstnání. Necítí se být podporována vedením.

Jako sociální pracovnice OSPOD se zaměřuje na oblast vývoje dítěte (včetně potřeb a chování dítěte), vztahů v rodině, vlivu rodičů a školní docházky. K vyhodnocování ohrožené rodiny používá zpracovaný formulář MPSV a to jen v zákonem jmenovaných případech. Uvědomuje si, že vyhodnocení je částečně ovlivněno subjektivním názorem, odbornými znalostmi a zároveň znalostmi poměrů v rodině. *„Hodnocení může být ovlivněno osobním postojem k rodině i dítěti. Vyhodnocení považuji za neobjektivní. Ale i v částech, kde hodnocení vychází z názorů odborníka, může být neobjektivní, protože se také jedná o jeho, částečně subjektivní názor“*. Jako sociální pracovnice OSPOD nemá zkušenosti se supervizí k problémovým případům. Tyto případy jsou konzultovány s odborníky z odvětví zdravotnictví. Při hodnocení Novely zákona bylo pracovníci sděleno *„Z pohledu dítěte, kterému má být poskytnuta sociálně-právní ochrana, je novela zákona přínosná, neboť jsou zdůrazněny jeho potřeby. Ale navýšení administrativní činnosti a rozšíření povinností sociálních pracovníků ve vztahu k jednomu dítěti by mohlo mít v budoucnosti negativní dopad na aktivní vyhledávání ohrožených dětí, omezení přímé práce s rodinou, opakované kontroly v rodině, a to pro nedostatek času a přílišnou administrativu“*. Sociální

pracovníci byl popsán pocit tlaku z časové tísně. Je neustále řešeno dilema kvality versus kvantity, s ohledem na množství přidělených případů. Sociální pracovníce se cítí být z této situace vyčerpaná, ale v současné době není východiska. Pomoci by mohlo snížení počtu řešených případů.

Sociální pracovníce případové konference po účinnosti Novely SPO pořádá, ale jen sporadicky, a to s ohledem na zákonnou povinnost. Přínosem případových konferencí je sociální pracovníci jmenována přímá výměna informací se zúčastněnými, možnost vyslechnutí názoru odborníků a možnost většího působení na rodiče. Přesto ale metodu sociální pracovníce nevyužívá pro případy, které zákon neukládá. Jako zásadní bariéru spatřuje časový nedostatek vzniklý přílišnou administrativou a nadlimitním počtem klientů. V rámci povinnosti pořádat případové konference byla o metodě informována a proškolená jen částečně, v rámci účasti na školení organizace STŘEP³ a samostudiem. Před účinností novely zákona praktické zkušenosti s touto metodou neměla, školení neabsolvovala. *„Myslím, že ten, kdo chtěl případové konference před Novelou zákona používat, je používal a bude je používat i nadále.* Nemá informace o možnosti využití služeb externího moderátora nebo facilitátora, k dispozici pro pořádání případových konferencí je malá zasedací místnost a základní PC vybavení.

Sociální pracovníce 2

Sociální pracovníce 2 je ve věku 45 -54 let. Je vdova, má vlastní, již dospělé děti. Vystudovala vyšší odbornou školu se zaměřením sociální práce, při zaměstnání, s ohledem na povinnost, kterou jí ukládal zákon. Střední školu absolvovala s technickým zaměřením. Práci sociální pracovníce vykonává 8 let. V zaměstnání se v současné době necítí spokojená (jedná se o momentální indispozici z důvodu přetížení), ale ráda pracuje s lidmi. Necítí se být podporována vedením.

³ STŘEP o.s., České centrum pro sanaci rodiny, více na www.strep.cz

Při posuzování životní situace rodiny se zaměřuje především na kvalitu výchovy dítěte, sporů v rodině, na porovnání situace, kdy je dítě v náhradní rodině, nebo ve své vlastní. Ohledně vyhodnocování ohrožené rodiny sociální pracovnice uvedla, že *„nemám zkušenost s vyhodnocováním ohrožené rodiny, nevím, co si pod tím mám představit, nejsou daná jasná kritéria, kdy považovat rodinu za ohroženou, každý to vidí ze svého pohledu jinak, ale pokud by se jednalo o nebezpečí pro dítě, tak už bych nediskutovala, ale konala určité kroky“* Sociální pracovníci je umožněno využívat supervize či jiné konzultace k problémovým případům, ale supervizi nabízenou zaměstnavatelem nevnímá jako přínosnou. Problémové případy konzultuje s nadřízeným pracovníkem. Novelu SPO je sociální pracovnice vnímá jako zmatenou, nešťastná, prováděná od stolu, bez jistění mnohých faktorů z praxe. K přímému dotazu, zda je sociální pracovníci alespoň něco hodnoceno kladně, bylo sděleno, že zatím nic. Dle názoru sociální pracovnice nepřinesla novela nic pozitivního, ani pro její práci, pouze zbytečný nárůst administrativy a *„striktní plnění nesmyslných požadavků“*. S ohledem na tento dojem sociální pracovnice poukazovala na řešení dilematu *„děti versus rodiče“*, kdy je sociálním pracovníkům jasné, že je třeba dítěti pomoci skrze jeho rodinu, ovšem pro přílišnou zatíženost je vždy řešen pouze *„nejžhavější“* problém, který není řešen komplexně a dochází tak k přistoupení na nejrychlejší řešení, kterým může být i odebrání dítěte. Z tohoto se cítí velmi vyčerpaná. Pomoci by, dle názoru sociální pracovnice, mohlo *„právoplatné rozhodnutí sociální pracovnice, která je přesvědčena a má jinak podložené skutečnosti, konat jinak, než jí nařizuje zákon a s tím spojené sankce“*

Sociální pracovnice, před účinností Novely zákona, případové konference jako metodu sociální práce nevyužívala, ale v určitých případech se společně s odborníky za účelem konzultace scházela. Před účinností Novely zákona byla o případových konferencích informována, ale nedostatečně, nebyla proškolená, ani neměla žádné praktické zkušenosti s touto metodou. Sociální pracovnice zastává názor, že pracovníci, kteří metodu používali, byli proškoleni a tedy více připraveni ji použít. V rámci povinnosti požívat případové konference v praxi, tedy po účinnosti Novely zákona, byla sociální pracovnice proškolená, účastnila se školení organizace STŘEP a informace

získala pomocí samostudia, ale případové konference sociální pracovníce využívány jen proto, že to ukládá zákon. Tedy pro případy, kdy to zákon neukládá, nejsou případové konference užívány, „protože využívání případových konferencí nevidím až tak přínosné, využívala bych je jen v případech, u kterých by to mělo opravdu nějaký smysl“. Zaměstnavatel k pořádání případových konferencí nabízí zasedací místnost, která je, dle sociální pracovníce, v nedůstojných a stísněných prostorách, bez technického zabezpečení. Nezná žádného facilitátora, nebo externího moderátora. Jako bariéry pro pořádání případových konferencí pracovníce spatřuje – velkou časovou náročnost přípravy, nedostatečná informovanost s tím, jak konkrétně případové konference provádět v praxi, nedostatek pracovníků, kteří by se mohli věnovat případové konferenci v daný čas jako moderátor, facilitátor, zapisovatel.

Sociální pracovníce 3

Sociální pracovníce 3 je ve věku 25 – 34 let. Zatím jsou s přítelem nesezdáni, plánují svatbu po ukončení studií pracovníce. Zatím nemá děti. Jejím ukončeným vzděláním je vysokoškolské – bakalářské v oboru právní specializace – sociálně-právní činnost. Nyní se věnuje magisterskému studiu speciální pedagogiky. Střední školu pracovníce absolvovala v oboru veřejnosprávní činnost. Jako sociální pracovníce pracuje 5 let, studia dokončila před nástupem do zaměstnání. Magisterské studium nyní studuje proto že chce ukončit vysokoškolské vzdělání, nikoli proto, že by to byla povinnost. Ke spokojenosti v zaměstnání sociální pracovníce vyslovila názor, že „práce mě baví ale z práce v terénu se stává práce administrativní, což je velmi zatěžující V podstatě vytváříme papír pro další papír“. K samotné profesi sociální pracovníce, sociální pracovníce uvedla, že má ráda práci s lidmi, „asi mám pocit, že jim musím pomáhat“. Rozhodně se pracovníce necítí být podporována vedením, sdělila, že „nikdo se nás nezastane, nikdo nás neocení, nepochválí. V případě konfliktu s klientem, jsme my ti, co udělali chybu“.

Mezi oblastmi, na které se zaměřuje při posuzování životní situace rodiny, řadí bydlení, příjem, zaměstnanost, vybavení domácnosti, vztah rodičů k dětem, docházku

do školy, péči rodičů o děti, docházku k lékaři. Ohroženou rodinu pracovnice označila jako rodinu v případě, kdy má situace v rodině vliv přímo na samotné dítě. Poté, v případech stanovených zákonem využívá formulář vyhodnocení situace dítěte a individuálního plánu ochrany dítěte. Míra objektivit vlastní vyhodnocování ohrožené rodiny nebyla pracovníci před tímto rozhovorem řešena, „*je pravda, že situaci vyhodnotím dle formuláře a objektivitu neposuzuji*“. Sociální pracovnice sdělila, že má možnost konzultací s nadřízeným pracovníkem, „*ale častokrát to k ničemu nevede*“. Rovněž jí byla jednou nabídnuta supervize, ale dle jejího názoru nic nepřinesla, od té doby jim supervize nebyla nabídnuta. Novela SPO je pracovníci hodnocena jako „*obrovská administrativní zátěž. Práci vykonáváme pořád stejně, ale stále více píšeme nějaké dokumenty a pro práci v terénu nezbyvá čas*“. Jako pozitivum pracovníci hodnotí zavedení institutu pěstounské péče na přechodnou dobu, zavedení institutu kurátora pro mládež do zákona. Negativně hodnotí tvorbu vyhodnocení, individuálních plánů ochrany dítěte a pořádání případových konferencí. Sociální pracovníci je dokonce zastáván názor, že Novela SPO pro samotnou práci sociální pracovnice nepřinesla žádná pozitiva, pouze obrovskou administrativní zátěž. Tato administrativní zátěž pak byla pracovníci zmiňována i v odpovědích na dilemata sociální práce, kdy „*kvůli papírování nejsem v přímé práci s lidmi*“ a pomoci by mohla opět změna zákona. Do té doby zřejmě bude dilema neustále řešeno. Způsobem postupu v organizaci, který je zaveden, se cítí být ovlivněna.

Ohledně případových konferencí pracovnice sdělila, že je používá jen v případech stanovených zákonem, jinak je neužívá. Neužívala jich ani před účinností Novelu SPO, „*protože se domnívám, že s rodinou je tak intenzivně pracováno, že případová konference ničemu nepomůže a nic nevyřeší*“. Zároveň je ale sociální pracovníci konstatováno, že metoda případových konferencí je přínosná, ale její užívání vyžaduje velké úsilí, čímž je sociální pracovníci myšlena obrovská administrativní zátěž a celková psychická náročnost. Vzhledem k tomuto úsilí pak tedy bude metoda případových konferencí užívána jen tehdy, kdy to ukládá zákon. Dále sociální pracovnice sdělila, že před účinností Novelu SPO byla o metodě případových konferencí informována, „*možná i dostatečně, ale vzhledem k náročnosti přípravy*

a průběhu případové konference, jsem v žádném případě nebyla motivována k jejímu použití a nebyla přesvědčena o jejím pozitivním účinku“. Sociální pracovnice neměla před účinností Novely SPO praktické zkušenosti, byla proškolená, ovšem nedostatečně. Dle názoru sociální pracovnice je pořádání případových konferencí nadbytečné a jsou pořádány jen proto, že to ukládá zákon. Není možnost využití služeb externího facilitátora nebo moderátora, protože se musí platit. Pro pořádání konferencí je k dispozici zasedací místnost, notebook, flipchart a fixy. Sociální pracovnice nespatřuje žádné přínosy případových konferencí. Jako bariéry byly uváděny – administrativní zátěž a velmi velká psychická náročnost.

Sociální pracovnice 4

Sociální pracovnice 4 je ve věku 55-60 let. Je rozvedenou, má vlastní, již dospělé děti. Jejím nejvyšším vzděláním je vyšší odborné v oboru sociální pedagogika. Toto vzdělání si doplnila studiem při zaměstnání, neboť jí určoval zákon povinnost vzdělání doplnit. Střední školu absolvovala se zaměřením ekonomickým. Jako sociální pracovnice OSPOD je zaměstnána 10 let, ale již od roku 1990 působí v sociální sféře, nejprve v oblasti sociálních služeb pro staré občany a osoby s postižením, poté v oblasti pomoci rodinám s nezletilými dětmi. V zaměstnání se cítí spokojená *„práce mě baví, je to práce s lidmi, velmi různorodá a je třeba u ní neustále studovat nové předpisy, nové poznatky spojené s vývojem společnosti. Práce s rodinami s dětmi mě naplňuje pocitem, že tato práce není zbytečná“* Ohledně podpory ze strany vedoucích pracovníků pracovnice sdělila, že se vedení snaží hlavně podpořit vzdělávání pracovníků a rozšíření vědomostí tak, aby byla pomoc rodinám zajištěna po všech stránkách a poradenství bylo co nejširší.

Při posuzování životní situace rodiny pracovnice zaměřuje pozornost na oblast finančního zabezpečení, stability bydlení, možnost zaměstnání rodičů, podpora školní docházky. Jako problematickou oblast pracovnice označuje i neschopnost rodičů spolu komunikovat při rozchodu a po něm, zvyšující se násilí a agresivita mezi rodiči, ale i mezi dětmi navzájem. Dle pracovnice lze ohroženou rodinu rozpoznat *„domnívám se,*

že prvním znakem je nedostatek finančních prostředků, což následně přináší např. ztrátu bydlení, nedostatečnou výživu dětí, odmítání dítěte svojí vrstevnickou skupinou. Vyhodnocování ohrožené rodiny pracovníce provádí prošetřením výchovného prostředí, pohovorem s rodiči, eventuálně i s dětmi. Jsou vyžádány doklady ze školských, zdravotnických a dalších zařízení, je dohodnuta schůzka rodičů v kanceláři OSPOD a rodičům nabízí možnost nabídky služeb pomáhajících profesí či právního poradenství. Jako nástroj pro vyhodnocování používá zejména rozhovor s rodiči nebo dětmi, vyplnění formuláře individuálního plánu ochrany dětí, kde jsou po dohodě s rodiči stanoveny určité cíle, které jsou v časovém horizontu společně sledovány a hodnoceny, zda bylo dosaženo cílů a zlepšení situace rodiny. Sociální pracovníci je uznávána míra subjektivity hodnocení, proto je pracovníci využívána možnost konzultací s kolegyněmi, kterými mohou být navržená opatření viděny z jiného pohledu a může být jimi navržen i další způsob řešení. Konzultace s nadřízeným pracovníkem jsou pracovníci využívány u velmi složitých a časově nekončících problémech v rodině. Pracovnice měla možnost využití supervize, kdy se jednalo o soubor deseti sezení. Možnost využití nadhledu supervizita bylo pro pracovníci velmi přínosné a obohacující o další možnosti náhledu na věc. Dle sociální pracovníce je Novelou SPO, zdůrazňující nutnost vytváření individuálního plánu a pořádání případových konferencí, přinášeno do práce sociálních pracovníků další navýšení administrativy, velká část sociální práce je tvořena u psacího stolu a tím je zkracována doba určená terénní práci. Jako pozitivum je pracovníci hodnocena možnost uložení povinnosti rodičům využití odborné poradenské pomoci, pokud byla spolupráce rodiči např. s psychology, mediátory, atd. odmítána. Sociální pracovníce řeší dilema terénní sociální práce versus administrativní činnost: *“místo toho, abych se jela podívat, zda mají děti v rodině co jíst, nebo zda chodí řádně vybavené do školy, tak sedím v kanceláři a sepisuji nekonečné litanie“.* *„Měla bych navštívit rodinu, školu či dětskou lékařku a zjistit, zda se situace dítěte zlepšila a já tyto návštěvy stále odsouvám, sedím za počítačem a sepisuji a sepisuji. Musím upřednostnit sepisování plánů před návštěvou rodiny, neboť individuální plán ochrany dítěte je dán zákonem jako povinnost, kdežto terénní práce není limitována“.* *„Vnímám to velmi negativně, neboť veškeré naplánované kroky ke zlepšení situace rodiny přímo*

v zázemí rodiny a zároveň vytváření plánů a pořádání případových konferencí se nedá časově stihnout, takže něco se pak musí ošidit a neudělat“. Jako jediné východisko k vyřešení tohoto dilematu pracovníce při stávajících předpisech spatřuje navýšení počtu pracovníků OSPOD a tím snížení počtu řešených případů na jednotlivé pracovníky. Mezi metody sociální práce pro přímou práci s rodinou jsou pracovníci řazeny rozhovor (s rodiči, s dětmi) a pozorování (v přirozeném prostředí, sledování vzájemných vztahů). Po nástupu na pracovní pozici byla sociální pracovníce zaučena, dále navštěvuje různá školení, semináře a kurzy, vyměňuje s pracovníky z jiných úřadů zkušenosti.

Ohledně případových konferencí sociální pracovníce sdělila, že je nepořádá, nepoužívala jich ani před účinností Novely SPO. Sociální pracovníce se domnívá, že jsou využívány sporadicky, neboť jejich příprava je velmi časově náročná a pak se tohoto času nedostává. Pracovnice sděluje názor, že metoda není přínosná, nebude využívána, neboť pracovníci časově nezvládají. Rovněž se domnívá, že efektivita případových konferencí není velká a pro práci s ohroženou rodinou není příliš přínosná. Před účinností Novely SPO neměla pracovníce o této metodě žádné informace. Zároveň je pracovníce sděluje, že byla dostatečně proškolená, ale neměla žádné praktické zkušenosti. Sociální pracovníci není známo, zda je na jejich úřadě možnost využití služeb moderátora nebo facilitátora. Je jí známo, že jsou na úřadě prostory, které jsou vhodné k pořádání konferencí, ale další možnosti nebyly pracovníci zjišťovány, neboť případové konference nepořádá. Jako bariéru pořádání konferencí pracovníce uvádí přetíženost sociálních pracovníků OSPOD *„důsledkem přibývajících případů rozpadu rodiny, náročnost komunikace s rodiči ohroženými sociálním vyloučením a tím zvyšující se jejich agresivita a necht' spolupracovat s orgány péče o děti nejsou rodiče motivováni. Při velkém počtu případů nemá sociální pracovník dostatek času na to, aby připravoval a pořádal případovou konferenci“.*

Sociální pracovnice 5

Sociální pracovnice 5 je ve věku 35 – 44 let, je svobodná, bezdětná. Jejím nejvyšším dosaženým vzděláním je vysokoškolské bakalářské se zaměřením speciální pedagogika. Střední školu absolvovala se zaměřením ekonomickým. Vysokou školu studovala při zaměstnání, vzhledem k tomu, že je to uloženo jako zákonná povinnost, ale i z vlastní vůle. Práci sociální pracovnice je vykonává po dobu 7 let, v zaměstnání se cítí spokojená, oblast sociální práce se jeví jako zajímavá, ale práce je popisována jako psychicky náročná s nedostatečným počtem pracovníků. Necítí se být podporována vedením.

Dle sociální pracovnice se nelze přesně zaměřit na konkrétní oblast při posuzování životní situace rodiny, tyto oblasti se prolínají „*od finanční situace rodiny až po citové vazby mezi dětmi a jejich rodiči*“. Nejčastěji je řešena oblast nedostatku financí v rodině, kdy rodina neumí hospodařit, nebo finanční prostředky utrací za drogy, výherní automaty. Při dotazech na ohroženou rodinu, sociální pracovnice uváděla konkrétní případy ohrožení „*např. fyzicky nebo psychicky zanedbané dítě, dle stavu domácnosti – nedostatek potravin, alkoholismus nebo drogová závislost rodičů apod.*“. Ohroženou rodinu sociální pracovnice vyhodnocuje po konzultaci s kolegy, žádný z dostupných nástrojů nevyužívá. Považuje však za důležitou vysokou míru objektivity „*...je to těžké. Snažím se o vyhodnocení ze všech stran*“. Pracovnici je nabízena možnost konzultací s nadřízeným pracovníkem, kterých ale nevyužívá. Rovněž je nabízena možnost konzultací s Krajským úřadem, kde jsou, dle pracovnice, zaměstnanci ochotni pomoci. Za dobu své praxe se nezúčastnila supervize. Novela SPO je hodnocena jako „*chaos pro všechny zúčastněné*“, dle pracovnice nelze posoudit její pozitiva, ani negativa. Sociální pracovníci bylo sděleno, že neřeší dilemata sociální práce. Práci považuje za náročnou, užívá osvědčené metody relaxace.

Metodu případových konferencí využívá i pro případy, které zákon neukládá. Metodu užívala i před účinností Novely SPO „*pořádali jsme několik případových konferencí*“, v komplikovaných případech, k využívání metody byla inspirována zkušeností z jiné případové konference. Pracovnice zastává názor, že jsou případové

konference využívány sporadicky, byť se jedná o metodu přínosnou, která bude i dále užívána. „*přínosem je spolupráce s dalšími odborníky – nejen sociální pracovníci. To umožňuje širší pohled na problém rodiny*“. Pracovnice byla před účinnost Novely SPO o metodě informována a proškolená. Na pracovišti pracovnice je role moderátora zastávána pracovníkem, který není oficiálním moderátorem nebo facilitátorem. Není vyhrazená konkrétní místnost pro pořádání, vždy je postupováno dle předchozí domluvy. K dispozici je základní technika. Mezi bariéry je, vzhledem k vyčerpání všech, sociální pracovníci řazen nedostatek času, určení jednotného termínu pro všechny zúčastněné.

Sociální pracovnice 6

Sociální pracovnice 6 je ve věku 25-34 let, je vdaná, se dvěma, vlastními dětmi. Jejím nejvyšším dosaženým vzděláním je vyšší odborné, se zaměřením sociální práce a sociální pedagogika. Střední školu absolvovala v oboru výchovná a humanitární činnost. Vzdělání si doplnila při zaměstnání „*studovat jsem chtěla, ale také proto, že jsem musela*“. Činnost sociální pracovnice OSPOD vykonává 10 let. V zaměstnání „*jsem v podstatě spokojená. Moje nespokojenost je spojená s lidmi, kteří o práci nic neví a povídají při kontaktu s klienty naprosté nepravdy a neumí s klienty jednat. Nemohu o sobě říci, že jsem dokonalá, ale když něco nevím, tak si to zjistím a neplácám zbytečně blbosti, který by mě i klienta mohly dostat do problémů*“. K motivaci výkonu zaměstnání sociální pracovnice, pracovnice sdělila, že „*vždy jsem tu práci chtěla dělat, baví mě práce s lidmi. Občas mě vysiluje vědomí toho, že za naší prací je málokdy vidět pozitivní výsledek, ale člověk se s tím postupem času smíří a jde dál. Nechci lidem pomáhat, chci jim ukázat cestu, jak řešit svou situaci. Chci hledat řešení a používat při práci hlavu*“. Necítí se být podporována vedením.

Dle sociální pracovnice je třeba se, při posuzování životní situace rodiny, zaměřit na životní úroveň rodiny, gramotnost a možnosti při uplatňování na trhu práce. „*pátrám po minulosti, po tom, jestli příčinou problému je aktuální situace nebo je spojena s událostí v minulosti. Mnoho rodin funguje pod dohledem starších členů (babičky,*

dědečkové), jakmile tuto podporu rodina ztrácí, dostávají se do bludného kruhu problémů a neví kudy kam“. Mezi nejčastěji řešené problémy rodin při práci sociální pracovnice patří drogy, alkohol, prostituce, špatné návyky z původních rodiny, trestná činnost. Dle sociální pracovnice je ohroženou rodinou „ohrožená rodina je v dnešní době každá rodina, každý z nás se může dostat až na samé dno. Práce s ohroženou rodinou je možná jen tehdy, pustí-li si vás k sobě a svůj problém si přiznají“. Vyhodnocování ohrožené rodiny sociální pracovnice uskutečňuje pomocí sociálních šetření, opakovanými pohovory, pravidelným kontaktem se školou i ošetřující lékařkou. Při vyhodnocování je používá individuální plán ochrany dítěte dle instrukce MPSV a „používám především svou hlavu a jednání přizpůsobuji individuálně“. Míra objektivity je pracovníci popsána tak, že „moje vyhodnocování může být vždy zkreslené mým vlastním názorem, mám za to, že nikdy není úplně objektivní. Jsme jen lidé a ne vždy kočírujeme své emoce, i když bychom v téhle práci měli. Naše vyhodnocení není vyhodnocení psychologa a vyhodnocení jiného pracovníka na stejnou rodinu může být naprosto odlišné“ Dle sociální pracovnice není v jejím zaměstnání zabezpečena možnost supervize či konzultace jiné konzultace k problémovým případům, kromě konzultací s kolegy. Novela SPO je pracovníci hodnocena „nyní je to jedna novinka za druhou a mám pocit, že z toho všichni šílíme. Veškeré to papírování nás zdržuje od sociální práce jako takové. Zákony vymýšlí někdo, kdo sedí v kanceláři a neumí si představit, jaké to je, jednat přímo v terénu. Sociální pracovnice nevnímána žádná pozitiva spojené s Novelou SPO. Jako negativum vnímá přílišný nárůst administrativy. Sociální pracovnice řeší dilemata sociální práce velmi často, především u složitějších případů, kdy nelze vyřešit problém. Pracovnice zastává názor, že k řešení těchto dilemat by mohlo pomoci, kdyby zaměstnavatel umožnil účastnit se supervizí či jiných odborných konzultací. Mezi nejosvědčenější metody sociální práce je řazena individuální práce s rodinou a jedincem, rozhovory, místní šetření. Sociální pracovníci je zastáván názor, že postup při její práci je z části ovlivněn zavedeným způsobem v organizaci, ale „je to i o přístupu a osobních vlastnostech pracovníka jako takového, nejednáme všichni stejně, osobnost člověka je důležitá a záleží i na osobním přístupu člověka k člověku“.

Sociální pracovnice metodu případových konferencí užívala před účinností Novely SPO proto, aby se s případovou konferencí naučila pracovat. K využívání této metody byla přivedena na základě školení. Přesto ale pracovnice zastává názor, že metoda není přínosná a nebude využívána a pokud jsou případové konference pořádány, tak jen proto, že tuto povinnost ukládá zákon. Dle pracovnice totiž nepřinesly případové konference zatím žádné výrazné přínosy. Pracovnice byla dostatečně odborně proškolená „školení bylo dostatečné, člověk se však učí praxí“. V zaměstnání má možnost využití služeb externího moderátora a případové konference jsou pořádány přímo na odboru, případně jinde, dle situace. K dispozici má notebook. Jako bariéry pracovnice spatřuje nepochopení a nedůvěra klientů „nedokáží, nebo spíše nechtějí pochopit, proč je nutné takové konference pořádat a ve většině případů si z nich nic neodnášejí. Přijde mi, že ani nevnímají, co se od nich chce a k čemu to vlastně je“.

6.1.1 Shrnutí kazuistik

V této kapitole jsou autorkou uvedené kazuistiky shrnuty a jsou porovnávány ve vztahu k probíranému tématu, tedy případovým konferencím.

Jak vyplývá z výše uvedených kazuistik, jedná se o pracovnice, ženy ve věkovém rozmezí 25 – 60 let s více než pětiletou praxí pracovnice OSPOD. Rodinný stav pracovnic je různý, některé jsou vdanými, rozvedenými, svobodnými, jedna je vdovou. Dvě jsou bezdětnými, ostatní mají vlastní děti (nikoli osvojené nebo přijaté do pěstounské péče). Pracovnicemi je dosaženo vyšší odborné, nebo vysokoškolské vzdělání, většinou se zaměřením sociálně-právním, sociálně-pedagogickým. Většinou pracovnic bylo vzdělání doplněno při zaměstnání, jak z důvodu požadavku zákona pro splnění kvalifikačních podmínek výkonu práce sociálního pracovníka, tak také z vlastní vůle studovat. Zaměstnání sociální pracovnice je u všech především vykonáváno z důvodu pozitivního přístupu k práci s lidmi, všechny (až na jednu momentální

indispozici u jedné pracovnice z důvodu přetížení) se cítí v zaměstnání spokojené. Většinou pracovnic není pocíťována podpora v jejich vedení. Všemi sociálními pracovnicemi bylo uvedeno, že způsob jejich pracovního postupu je ovlivněn tzv. firemní kulturou⁴, tedy způsobem, který je v jejich organizaci zaveden.

Jak je z uvedených kazuistik patrné, nelze vysledovat vztah mezi osobními poměry pracovnic, jejich motivací k výkonu sociální pracovnice a pořádáním případových konferencí. Nelze ani vypořozovat vztah mezi vlastní vůlí zvyšovat si vzdělání, tedy aktivitou pracovnic a pozitivním přístupem k pořádání případových konferencí. Také nelze vypořozovat úměrný vztah mezi proškoleností sociálních pracovnic v oblasti případových konferencí a jejich pořádáním. Pozitivní přístup k pořádání případových konferencí není pozorován ani u pracovnic, které si uvědomují míru subjektivity při vyhodnocování situace ohroženého dítěte. Lze uvést, že více negativní vztah k pořádání případových konferencí je pozorován u pracovnic, které je nepořádaly ani před účinností Novely SPO. Pouze jednou pracovnicí bylo sděleno, že se jedná o metodu přínosnou, případové konference jsou jí pořádány, jsou pořádány i v případech, kdy to zákon neukládá a byly pořádány i před účinností Novely SPO.

Při sepisu jednotlivých kazuistik byla autorkou vynechána otázka „ve kterých oblastech problémů případové konference používáte?“ neboť by odpovědi mohly vést k identifikaci respondentek. Odpovědi byly: před podáním návrhu na ústavní výchovu, v případě závažných výchovných poruch, při svěřování dětí do pěstounské péče, komplikované případy, kdy je potřeba svolat např. další odborníky, drogově závislí s dětmi, dlouhodobě problémoví klienti s nedostatečnou nebo nevhodnou péčí o děti.

⁴ „kultura podniková (company/firm culture) soubor hodnot, norem a postojů společně ve firmě či organizaci sdílených, který vytváří nepsaná pravidla chování zaměstnanců firmy“ (Hartl, Hartlová, 2000, s.282)

6.2 Rozhovory

V této kapitole jsou shrnuta zjištění z rozhovorů s pracovníci zaměřených na jejich odbornost a směrem k cílům tohoto výzkumu. Uvedené kategorie jsou výsledkem otevřeného kódování vzniklého na základě analýzy rozhovorů.

Oblasti zájmu sociálních pracovníků při posuzování životní situace rodiny

Sociálními pracovníci byly nejčastěji uvedeny tyto oblasti: oblast vývoje dítěte (včetně potřeb a chování dítěte), interpersonálních vztahů v rodině, vlivu rodičů, školní docházky, kvality výchovy rodičů, bydlení, příjmu, zaměstnanosti, vybavení domácnosti, docházky k lékaři.

Posuzování ohrožených rodin pracovníky OSPOD

Při vyhodnocování ohrožené rodiny bylo zřejmé, že se jedná o problémovou oblast a jednotlivé odpovědi se celkem lišily. Některými bylo sděleno, že po účinnosti Novely SPO používají metodicky zpracovaný formulář MPSV. Obdobně je postupováno u sociálních pracovníků, kterými bylo uvedeno, že jako nástroj pro vyhodnocování je zejména prováděno prošetření výchovného prostředí, pohovor s rodiči, eventuálně i s dětmi. Jsou vyžádány doklady ze školských, zdravotnických a dalších zařízení, je dohodnuta schůzka rodičů v kanceláři OSPOD a rodičům je nabídnuta možnost nabídky služeb pomáhajících profesí či právního poradenství poté dochází k vyplnění formuláře individuálního plánu ochrany dětí, kde jsou po dohodě s rodiči stanoveny určité cíle, které jsou v časovém horizontu společně sledovány a hodnoceny, zda bylo dosaženo cílů a zlepšení situace rodiny.

Dilema objektivit při hodnocení ohrožených rodin

Sociálními pracovníci byl většinou vysloven názor, že vyhodnocení je ovlivněno subjektivním názorem, odbornými znalostmi a zároveň znalostmi poměrů v rodině. Některými sociálními pracovníci bylo připuštěno, že může být neobjektivní, neboť může být ovlivněno osobním postojem k rodině i dítěti. Míra subjektivit je většinou

sociálních pracovníků, dle jejich názoru, snížena konzultací s kolegy, nebo nadřízeným pracovníkem.

Supervize či jiné konzultace problémových případů

Některými sociálními pracovníky bylo sděleno, že možnost využití supervize měla, ale nejednalo se o supervizi, která by byla přínosná. Jednou sociální pracovnící bylo sděleno, že možnost využití nadhledu supervizora byla pro pracovníci velmi přínosná a obohacující o další možnost náhledu na věc. U některých sociálních pracovníků nebyla ani možnost supervize využít. Všemi sociálními pracovníky je využívána možnost konzultací s kolegy, některými s nadřízenými pracovníky, či jinými odborníky.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí očima pracovníků OSPOD

Novela SPO je sociálními pracovníky vnímána spíše negativně, jako velká administrativní zátěž, záporně je hodnoceno vyplňování vyhodnocení situace ohroženého dítěte, tvorba individuálních plánů dítěte a pořádání případových konferencí pro nedostatek času a nárůstu administrativy. Jako pozitivum bylo pracovníky jmenováno – větší znalost poměrů v rodině vlivem tvorby individuálního plánu, zavedení institutu pěstounské péče na přechodnou dobu, kurately pro mládež, možnost uložení povinnosti rodičům využití odborné poradenské pomoci.

Zacházení s všedními dilematy praxe pracovníků OSPOD

V současné době je všemi sociálními pracovníky pocíťován tlak z časové tísně a nadměrné administrativy. Většina pracovníků se cítí být z této situace vyčerpaná. Je řešeno dilema kvality versus kvantity, s ohledem na množství přidělených případů. Sociálními pracovníky je uváděn nedostatek prostoru pro řešení jednotlivých případů (omezení činnosti, jako je přímá práce s rodinou, docházení a podpora v rodinách), sledování a vyhledávání ohrožených dětí. Všemi sociálními pracovníky bylo uvedeno, že způsob jejich postupu je ovlivněn způsobem, který je v jejich organizaci zaveden, za stávajících podmínek nelze dilemata vyřešit a stávají se latentními. Pomoci by mohlo snížení počtu řešených případů navýšením počtu pracovníků, ale také možnost odborných konzultací.

Vnímání případových konferencí ze strany pracovníků OSPOD při práci s ohroženou rodinou

Polovinou dotazovaných sociálních pracovníků jsou případové konference považovány za přínosné, především v souvislosti s přímou výměnou informací se zúčastněnými, možností vyslechnutí názoru odborníků a jejich spolupráce a tím větší možnosti působení na rodiče. Přesto je ale metoda plně využívána, a to i v případech, které zákon neukládá, pouze jednou pracovníci. Sociálními pracovníci je totiž vyjadřován názor, že metoda je pro práci s rodinou přínosná, ale její užívání vyžaduje velké organizační úsilí náročné na čas, proto není plně využívána. Je tedy užívána jen v zákonem stanovených případech. Druhou polovinou pracovníků je metoda používána jen proto, že jim to zákon ukládá a v pořádání případových konferencí nespatřují přínosy.

Připravenost a vybavenost sociálních pracovníků pořádat případové konference

Všechny sociální pracovníce byly na pořádání případových konferencí proškoleny, dle některých i dostatečně. Většinou sociálních pracovníků bylo uvedeno, že byly proškoleny v rámci účasti na školení organizace STŘEP⁵ a samostudiem. Pracovníci, kterými nebyla metoda případových konferencí před účinností Novely SPO užívána, byl vysloven názor, že tuto metodu užívali před účinností Novely SPO pracovníci, kteří byli o metodě informováni a dostatečně proškoleni a nebo nebyla vůbec užívána, protože se pracovníci necítili být připraveni metodu užívat. Naopak pracovníci, kterými byla metoda užívána i před účinností Novely SPO, byla užívána proto, aby se s ní naučily pracovat, nebo pro řešení komplikovaných případů. Pracovníci, kterými je metoda případových konferencí užívána, je poukazováno na důležitost praktických zkušeností a praktického nácviku a také zkušeností z jiných případových konferencí.

Všemi pracovníci bylo uvedeno, že je pro pořádání případových konferencí k dispozici alespoň základní vybavení (místnost, výpočetní technika, někteří možnost užití externích facilitátorů, moderátorů).

⁵ STŘEP o.s., České centrum pro sanaci rodiny, více na www.strep.cz

Bariéry v pořádání případových konferencí spatřované sociálními pracovníky

Jako zásadní bariéra je spatřován časový nedostatek vzniklý přílišnou administrativou a nadlimitním počtem klientů. Dále jsou uváděny bariéry jako velká psychická náročnost, nedostatečná zkušenost v praxi, nepochopení a nedůvěra klientů.

Nedostatek času spojený s vytížeností sociálních pracovníků byl uveden jako bariéra i u pracovnice, která případové konference pořádá i v případech, které zákon neukládá.

6.3 Analýza dokumentů

Analýzou dokumentů se autorka snaží o doplnění výzkumného šetření a verifikaci dat získaných polostrukturovanými rozhovory. Jedná se o úřední dokumenty, které byly jednotlivě analyzovány za účelem objektivizace a konkrétního ověření tvrzení dotazovaných pracovníků. S ohledem na ochranu soukromí dotazovaných osob jsou dokumenty analyzovány souhrnně a anonymně. Konkrétní data jsou uvedena pouze u veřejně přístupných dokumentů.

Jak je uvedeno v kapitole 5.4, byly analyzovány dokumenty poskytnuté pracovníci, a to 1) vysokoškolské diplomy včetně dodatků k diplomu, 2) diplomy absolventa vyšší odborné školy včetně vysvědčení o absolutoriu, 3) vysvědčení o maturitní zkoušce, 4) plány vzdělávání úředníka a jejich hodnocení, 5) pracovní náplně, 6) pracovní deníky, 7) statistika za rok 2013, Dále byly pro analýzu dokumentů použity 1) Vyhláška MPSV o provedení některých ustanovení Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, Příloha č. 1 Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany, 2) Sociodemografická analýza, Mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR“zpracovaná pro MPSV společností SocioFaktor s.r.o. v roce 2013.

Z dokladů o ukončeném vzdělání (1-3) autorka ověřovala údaje poskytnuté pracovníci o dosaženém vzdělání a jeho zaměření. bylo zjištěno, že všechny oslovené sociální pracovnice splňují podmínku odborné způsobilosti k výkonu povolání

sociálního pracovníka dle § 110⁶ Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Tato podmínka byla všemi pracovníci splněna studiem vyšší odborné nebo vysoké školy.

Z plánů vzdělávání úředníka a jejich hodnocení (4) autorka ověřovala, zda skutečně byly pracovníce proškoleny o metodě případových konferencí a zda se, dle jejich sdělení, průběžně vzdělávají. Všechny sociální pracovníce se průběžně vzdělávají v rámci průběžného vzdělávání dle § 20⁷ Zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a změně některých zákonů, v platném znění, dále v rámci celoživotního vzdělávání dle § 111⁸ Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění a také v rámci, tak Zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění. Všechny sociální pracovníce se v různém rozsahu zúčastnily školení o případy konferencích.

Analýzou náplní práce (5) autorka výzkumné šetření doplnila o rozsah činností sociálních pracovníků. Sociální pracovníci jsou v katalogovém zařazení Státní správa a samospráva, v rámci zajišťování sociálně-právní ochrany dětí dle nařízení vlády

⁶ Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je „a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu 40) v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost, b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu 41), c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b), d) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998. „

⁷ § 20 Průběžné vzdělávání: „1) Průběžné vzdělávání zahrnuje prohlubující, aktualizací a specializační vzdělávání úředníků zaměřené na výkon správních činností v územním samosprávném celku, včetně získávání a prohlubování jazykových znalostí. 2) Průběžné vzdělávání se uskutečňuje formou kurzů. 3) O účasti úředníka na jednotlivých kurzech rozhoduje vedoucí úřadu na základě potřeb územního samosprávného celku a s přihlédnutím k plánu vzdělávání úředníka; úředník je povinen se kurzu zúčastnit. 4) Účast na kurzu, jež je součástí průběžného vzdělávání, se prokazuje osvědčením vydaným vzdělávací institucí, která kurz pořádala.“

⁸ § 111 Další vzdělávání sociálního pracovníka „1) Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníku další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci. 2) Další vzdělávání se uskutečňuje na základě akreditace vzdělávacích zařízení a vzdělávacích programů udělené ministerstvem na vysokých školách, vyšších odborných školách a ve vzdělávacích zařízeních právnických a fyzických osob (dále jen "vzdělávací zařízení"). 3) Formy dalšího vzdělávání jsou a) specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka, b) účast v akreditovaných kurzech, c) odborné stáže v zařízeních sociálních služeb, d) účast na školicích akcích. 4) Účast na dalším vzdělávání podle odstavce 3 se považuje za prohlubování kvalifikace podle zvláštního právního předpisu 43). 5) Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání podle odstavce 3 je osvědčení vydané vzdělávacím zařízením, které další vzdělávání pořádalo.“

č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě. S ohledem na pracovníci uváděnou vytíženost a nedostatek času, je autorkou považováno za nezbytné, aby byla nastíněna pracovní náplň sociálních pracovníků OSPOD.

Pracovníci jsou nejčastěji vykonávány tyto pracovní činnosti:

- na úseku sociálně-právní ochrany dětí se zaměřují zejména na děti:
 - a) jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;
 - b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
 - c) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
 - d) které jsou na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťující nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
 - e) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami zodpovědnými za výchovu dítěte, popř. násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
 - f) z neúplných rodin, dětí narozených mimo manželství a dětí ohrožených při rozvratu manželství;
- odborně zpracovávají podklady pro rozhodnutí v prvním stupni správního řízení dle zákona č. 359/1999 Sb., připravuje podklady pro řešení přestupků na úseku sociální péče dle § 28 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích;
- poskytují, doporučují nebo zprostředkování poradenské pomoci dětem, rodičům nebo osobám zodpovědným za jejich výchovu, těhotným ženám v jejich obtížných rodinných, sociálních i osobních situacích. Pokud je to v zájmu dítěte mohou uložit povinnost využití odborného poradenského zařízení. Za tím účelem vytváří a sleduje rejstřík těchto zařízení;

- jsou oprávněny provádět v terénu sociální šetření, které slouží k získávání informací a podkladů pro sociální práci, vyžadují potřebné údaje pro výkon sociálně-právní ochrany dětí, jsou oprávněny pořizovat obrazové snímky a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítěte zdržuje;
- jsou oprávněny zkoumat správnost a úplnost údajů předložených zákonem specifikovanými osobami, jsou oprávněny ukládat pokutu dle zákonem stanovených podmínek;
- spolupracují s dávkovými specialisty při přiznání, výplatách a kontrolách užití sociálních dávek;
- vyřizují stížnosti a podněty občanů či institucí na péči o dítě ze svého služebního obvodu;
- odpovídají za evidenci a dokumentaci dětí v PC na přiděleném úseku, vedou jmennou kartotéku, rejstřík Om⁹, zpracovávají podklady a účastní se v zájmu klientů jednání se právními orgány, soudy, nestátními institucemi, PČR, na jejich vyžádání pak poskytují informace o dětech a poměrech, v nichž se nacházejí, spolupracují se školami, pediatry, neziskovými organizacemi apod.;
- činí neodkladné úkony v zájmu dítěte, zastupují v souladu s Občanským zákoníkem nezletilé u soudu v postavení kolizního opatrovníka, opatrovníka pro ochranu jeho jmění, poručníka a v postavení poškozeného v trestním řízení, podávají podněty na přiznání náhrady školy za poškozené dítě;
- v nutných případech podávají soudu návrh na předběžné opatření, nařízení výchovných opatření včetně ústavní výchovy, její prodloužení nebo zrušení a podávají návrhy k opatřením týkajících se výchovy dětí, účastní se osobně soudních řízení ve věcech nezletilých dětí, hájí jejich zájmy a využívají v jejich prospěch práva daná opatrovníku zákonem včetně opravných prostředků. Na základě dožádání soudu sledují dodržování výchovných opatření jím učiněných a zpětně podávají zprávy;

⁹ Dle metodického pokynu MPSV o vedení spisové dokumentace se jedná od spisovou dokumentaci „Ochrana mládeže“, dle trvalého pobytu dítěte

- podávají soudu návrhy na zbavení či omezení rodičovské zodpovědnosti, vyslovení nezájmu a na zahájení řízení ve věci určení otcovství
- spolupracují se soudem a zákonnými zástupci dětí při realizaci předběžných opatření, ústavní výchovy, sjednávají dobu a místo přijetí dítěte, zajišťují potřebnou dokumentaci, v případě potřeby podávají soudu návrh na výkon rozhodnutí;
- sledují vývoj dětí, u nichž byla nařízena ústavní výchova, jsou povinny nejméně 1x za 3 měsíce navštívit dítě v ústavním zařízení a rodiče těchto dětí, sledují dodržování práv dítěte ve zdravotnickém i školském zařízení pro výkon ústavní výchovy, spolupracují s těmito zařízeními za účelem plnění práv dítěte s nařízenou ústavní výchovou, vydává souhlas k dočasnému pobytu u rodičů, popř. u jiných fyzických osob;
- spolupůsobí na zlepšení podmínek v rodinách dětí, u kterých byla nařízena ústavní výchova s cílem umožnit návrat dítěte do rodiny;
- zprostředkovávají písemný souhlas rodiče s osvojením dítěte;
- podávají podněty na zahájení stíhání rodičů nebo osob odpovědných za výchovu dítěte při podezření ze spáchání trestného činu na dítěti ;
- spolupracují s věznicemi, vyjadřují se k prodloužení doby přerušování výkonu trestu odsouzené matky a péči matky o dítěte ve věznici, dítě v péči matky ve věznici pak navštěvují nejméně 1x za 3 měsíce;
- provádějí poradenskou službu občanům v nouzi;
- zpracovávají a podávají zprávy na dožádání institucí;
- pracují s dětmi do 15 let a jejich rodinami, které se dopustily činu jinak trestného;
- pracují s mladistvými, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání nebo se dopustili přestupku;

- pracují s dětmi a mladistvými s opakovanými poruchami chování závažného charakteru jakými jsou zejména záškoláctví, útoky z domova, toxikomanie, alkoholismus, prostituce, gamblerství;
- mají právo návštěv mladistvých delikventů v ústavech a věznicích, kde dohlížejí na výkon trestu ve smyslu jak informace o stupni nápravy, chování a jednání dítěte, tak dodržování práv a svobod dětí, zejména pak působí preventivně proti šikaně;
- navrhuji pečujícím osobám, nebo osobám v evidenci, uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností a sledují naplňování dohody o výkonu pěstounské péče jimi uzavřené a jsou povinny minimálně jednou za 2 měsíce být v osobním styku s osobou pečující nebo osobou v evidenci a s dětmi svěřenými do její péče;
- vyhledávají vhodné děti pro osvojení a pěstounskou péči, dále i osoby vhodné stát se osvojiteli či pěstouny;
- vykonávají pohotovostní službu v rámci činnosti OSPOD.

Analýzou pracovních deníků (6) sociálních pracovníků a ročních statistik (7) autorka ověřovala tvrzení sociálních pracovníků o jejich vytíženosti a velkém počtu klientů. Zjistila, že pracovní deníky jsou vedeny za každý kalendářní měsíc. Počty úkonů jednotlivých pracovníků, jsou závislé na druhu vykonávané práce. Např. pracovníci péče o rodinu a dítě je vykazován vyšší počet návštěv v rodině či přítomnost u soudních jednání, u pracovníků kurately pro mládež se jedná o vyšší počet návštěv nezletilého dítěte ve škole, nebo přítomnosti u výslechu na Policii České republiky. Dále jsou v denících zobrazeny počty návštěv dětí v ústavních zařízeních, počty návštěv v rodinách pěstounských, nebo náhradních, počty šetření v rodinách dětí, nad jejichž výchovou byl stanoven dohled, počty vydaných správních rozhodnutí, počty účastí v řízeních o přestupcích. Roční statistiky jsou tvořeny za celý OSPOD. Ze statistik z roku 2013 je patrný pokles dětí umístěných v ústavních zařízeních a naopak je patrné zvýšení počtu dětí umístěných v pěstounské péči. Stále ale zůstává vysoký počet případů evidovaných OSPOD při stejném počtu zaměstnanců. Při hrubém odhadu tyto

počty někdy až dvojnásobně překračují počet rodin, se kterými by měl pracovník pracovat po vytvoření a účinnosti Standardů kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany. „Každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany pracuje maximálně s 80 rodinami, v případě kurátora pro děti a mládež se 40 rodinami. V případě práce s osobami pečujícími a osobami v evidenci pracuje maximálně se 40 rodinami“. (MPSV, Vyhláška ze dne 17 prosince 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, příloha č. 1 Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany, s. 9)

V ročních statistikách jsou dále uváděny počty úkonů vyplývajících z pracovních náplní zaměstnanců, např. počty návštěv pracovníků dětí v ústavní a ochranné výchově, ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, počty návštěv rodičů dítěte, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, dítěte o něž ve věznicích pečují odsouzená nebo obviněná žena, počty návštěv dětí v péči jiných fyzických osob než rodičů, počty návštěv dětí nad jejichž výchovou byl stanoven dohled, počty podaných návrhů soudu na omezení, zbavení, pozastavení rodičovské zodpovědnosti, nařízení, zrušení, prodloužení ústavní výchovy, určení nezájmu rodičů o dítěte, vydání předběžného opatření, určení otcovství, podané podněty na policii na zanedbání povinné výživy, ohrožování výchovy dítěte, ublížení na zdraví, ustanovení OSPOD opatrovníkem, počet odložených dětí do babyboxu, v rámci rozhodovací činnosti obecního úřadu počet rozhodnutí o výchovných opatření, rozhodnutí o uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc, zajišťování návratu dětí z ciziny, rozhodnutí o odmítnutí žádosti o nahlédnutí do spisové dokumentace, počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, řešení přestupků a jiných správních deliktů, počty zaměstnanců OSPOD a jejich vzdělání.

Vzhledem k tomu, že cílem této práce není vytváření statistických údajů, nebylo toto autorkou prováděno. Pro ověření údajů uváděných pracovníky v oblasti jejich vyřízení pomocí kvantitativních dat, byla použita „Sociodemografická analýza, mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR“, zpracovaná pro MPSV společností SocioFaktor

s.r.o. v roce 2013, která je autorce k dispozici v rámci činnosti autorky v Krajské koordinační skupině Karlovarského kraje. Tato sociodemografická analýza je jedním z podkladů k návrhu optimalizace řízení a financování systému péče o ohrožené děti a rodiny, zejména v oblasti činnosti orgánů sociálně-právní ochrany a plánování služeb pro práci s rodinami a dětmi. „*Novela (pozn. zákona o sociálně-právní ochraně dětí) je prvním krokem transformace systému péče o ohrožené děti. V orgánech sociálně-právní ochrany dětí (na úrovni obecních a krajských úřadů) se projevuje dlouhodobě nedostatečné personální zabezpečení agendy sociálně-právní ochrany dětí, což vyúsťuje v nedostatečně intenzivní kontakt s klientem a rodinou, takže neplní své cíle*“.
(SocioFactor s.r.o. 2013, s. 8-9)

Jednotlivé mapy situace zkoumaných jevů v České republice a popis výzkumného šetření jsou přílohou č. 1 této diplomové práce. Pro účely této diplomové práce byly použity indikátory promítnuté a uváděné v pracovních denících sociálních pracovníků. Výsledky analýzy dat jsou uváděny za kraje, neboť tato diplomová práce zkoumá jev v krajském měřítku a pokud by byly data uváděna za obce s rozšířenou působností, nebo za okresy, mohlo by dojít k identifikaci respondentek autorky. Jak je z příložených map patrné, Karlovarský kraj bývá jednou z nejméně zatížených oblastí v rámci České republiky:

- počty případů evidovaných OSPOD, indikátor vyjadřuje průměrný počet evidovaných případů OSPOD a to v rozsahu let 2008-2011 (rejstřík Om a Nom), v krajském měřítku průměr činí 2022,6;
- návštěvy sociálních pracovníků v rodině, indikátor vyjadřuje průměrný počet návštěv sociálních pracovníků OSPOD v rodinách a to v rozsahu let 2008 – 2011, v krajském měřítku průměr činí 2168;
- umístění dětí do náhradní rodinné péče, indikátor vyjadřuje průměrný počet umístění dětí do náhradní rodinné péče a to v rozsahu let 2008-2011 (péče budoucích osvojitelů, osvojení, výchovy jiných fyzických osob než rodičů, péče budoucích pěstounů), v krajském měřítku průměr činí 33,1;

- pěstounské rodiny, indikátor vyjadřuje průměrný počet pěstounských rodiny a to v rozsahu let 2008-2011, v krajském měřítku průměr činí 75,8;
- týrané, zneužívané a zanedbávané děti, indikátor vyjadřuje průměrný počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí a to v rozsahu let 2008-2011, v krajském měřítku průměr činí 38,2;
- děti s nařízenou ústavní výchovou; indikátor vyjadřuje průměrný počet dětí s nařízenou ústavní výchovou a to v rozsahu let 2008-2011 – v krajském měřítku průměr činí 88,2;
- klienti kurátora pro mládež, indikátor vyjadřuje průměrný počet dětí – klientů kurátora pro mládež v rozsahu let 2008-2011 – v krajském měřítku průměr činí 88,2;
- nezletilí rodiče, indikátor uvádí počet nezletilých rodičů a to v rozsahu 2008-2011 – v krajském měřítku průměr činí 8,5;
- počet rozvodů na 100 sňatků, indikátor uvádí počet rozvodů na 100 sňatků v roce 2011 – v krajském měřítku průměr činí 62,5;
- kriminalita dětí, indikátor vyjadřuje veškerou kriminalitu páchanou dětmi v letech 2008-20012 – v krajském měřítku průměr činí 460,7.

7 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

V této kapitole autorka stručně zdůvodňuje vybrané výzkumné šetření a shrnuje jeho výsledky. Současně zde autorka nahlíží na problematiku v kontextu triangulace dat „*Triangulace by měla pomoci vysvětlit plně a komplexně lidské jednání z více než jedné perspektivy*“ (Švaříček v Šed'ová, Švaříček, 2007, s.204). V popisu dílčích výzkumných cílů autorka přednáší míru naplnění hlavního výzkumného cíle, kterým bylo zjištění, prozkoumání a porozumění tomu **„jak vnímají sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference po účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí“**. Výsledkem výzkumného šetření nemělo být jen zjištění subjektivního názoru jednotlivých sociálních pracovníků, ale také zjištění, ve kterých případech je pořádání případových konferencí pro práci s ohroženou rodinou skutečně efektivní a které bariéry využívání této metody brání. Autorka zde uvádí i návrh pracovníků na řešení dané situace.

Jako výzkumné metody byly vybrány- polostrukturovaný rozhovor, analýza dokumentů a kazuistiky. Polostrukturovaným rozhovorem autorka zjišťovala názor sociálních pracovníků na danou problematiku pro naplnění dílčích výzkumných cílů a získávala informace pro sepsání kazuistik. Analýzou dokumentů výzkumné šetření doplnila a ověřovala data získaná na základě polostrukturovaných rozhovorů. Jednotlivými kazuistikami pak poukazovala na osobní poměry respondentek a jejich motivaci ve vzájemném vztahu ke zkoumané problematice. Tyto výzkumné metody autorka považuje, pro kvalitativní výzkumné šetření, za vhodně zvolené, neboť právě tak vysvětlují lidské jednání z více než jedné perspektivy. Přesto by autorka ráda poznamenala, že výsledky tohoto výzkumu není možno zobecnit, což ani nebylo cílem této práce, neboť náhled na problematiku a vytíženost sociálních pracovníků může být v jiných krajích (viz příloha č. 1) jiná. K tomu by dále autorka ráda poznamenala, že byly pro výzkumné šetření vybrány tři ze sedmi obcí s rozšířenou působností Karlovarského kraje, neboť si autorka uvědomovala náročnost a časovou dotaci tohoto výzkumu. Při vedení polostrukturovaných rozhovorů se autorka setkávala

s poznámkami sociálních pracovníků o obsáhlosti těchto rozhovorů, byť byly předem informovány i s ohledem na zacílení kvalitativního výzkumného šetření.

Jak bylo uvedeno v teoretické části, případovou konferenci lze považovat za moderní, efektivní nástroj sociální práce, který vrací kompetence a hlavní iniciativu do rukou klienta a jeho rodiny. Z odpovědí některých sociálních pracovníků vyplynulo, že metoda případových konferencí je považována za přínosnou (především v souvislosti s přímou výměnou informací se zúčastněnými, možností vyslechnutí názoru odborníků a jejich spolupráce a tím větší možnosti působení na rodiče), ale využívání této metody pro práci s ohroženým dítětem a jeho rodinou vyžaduje velké organizační úsilí náročné na čas, proto není plně využívána. Některými sociálními pracovníky dokonce metoda za přínosnou považována není. Vzhledem k tomu je tedy většinou sociálních pracovníků metoda užívána jen v zákonem stanovených případech (viz kapitola 2.2 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí v oblasti vyhodnocování situace ohroženého dítěte a případových konferencí). Pouze jedinou pracovnící ze všech dotazovaných je metoda využívána i v případech, které zákon neukládá.

A právě jako zásadní bariéra pořádání případových konferencí byl všemi sociálními pracovníky uváděn velký časový nedostatek. Tento časový nedostatek byl odůvodňován přílišnou administrativou (navýšenou po přijetí Novely SPO) a nadlimitním počtem klientů. Nedostatek času spojený s vyčerpáním sociálních pracovníků byl uveden jako bariéra i u pracovníce, která případové konference pořádá i v případech, které zákon neukládá.

Přílišná administrativa byla sociálními pracovníky zmiňována především v souvislosti s přijetím Novely SPO, s účinností od 01.01.2013, kdy došlo k zavedení nových povinností orgánů sociálně-právní ochrany (viz kapitola 2.2). Novela SPO byla sociálními pracovníky hodnocena spíše negativně. Bylo poukazováno na nadměrnou administrativní zátěž, především při tvorbě vyhodnocení situace ohroženého dítěte a individuálního plánu ohroženého dítěte. Z odpovědí sociálních pracovníků vyplynulo, že se zaměřují na základní oblasti vývoje dítěte, nejsou ale přesně obeznámeny s tím, jak vyhodnocovat ohroženou rodinu.

Analýzou dokumentů (viz kapitola 6.3), byla potvrzena sdělení sociálních pracovníků o jejich vytíženosti, která je skutečně vysoká. Jak je z obsahu náplně práce, pracovních deníků pracovníků a ročních statistik OSPOD patrné, sociální pracovníci se zabývají širokým spektrem činností. Jak je doloženo Sociodemografickou analýzou společností SocioFaktor s.r.o., v Karlovarském kraji se jedná i o nadlimitní počty klientů, v porovnání s připravovanými Standardy kvality OSPOD, které by měly vejít v platnost 01.01.2015. „Každý zaměstnanec zařazený v orgánu sociálně-právní ochrany k výkonu sociálně-právní ochrany pracuje maximálně s 80 rodinami, v případě kurátora pro děti a mládež se 40 rodinami. V případě práce s osobami pečujícími a osobami v evidenci pracuje maximálně se 40 rodinami“ (MPSV, 2012).

Výše uvedené je zřejmě možno považovat za hlavní důvod toho, proč není metoda případových konferencí pro práci s ohroženým dítětem a jeho rodinou plně využívána. Autorka se, v rámci výzkumného šetření, zaměřila i na další aspekty, které mohou pořádání případových konferencí ovlivňovat, a to na připravenost sociálních pracovníků konference pořádat a na otázku náhledu sociálních pracovníků při vyhodnocování situace ohroženého dítěte z úhlu pohledu možného subjektivního ovlivnění tohoto vyhodnocování. Autorkou této práce, ale především odborníky je právě metoda případových konferencí považována za účinnou metodu při snižování míry subjektivní sociálního pracovníka při vyhodnocování situace ohroženého dítěte. V rámci rozhovorů bylo zjištěno, že některými sociálními pracovníci ani není připouštěna vysoká míra jejich subjektivní. Jinými je potřeba objektivního náhledu pocíťována, proto jsou komplikované případy konzultovány s nadřízenými pracovníky nebo kolegy. Zde je ale třeba připomenout, že se jedná o pracovníka většinou ovlivněného stejnou firemní kulturou. V rámci toho byly sociální pracovníci dotazovány na skutečnost, jak se vyrovnávají s požadavky výkonu jejich zaměstnání při každodenní praxi, tedy dilematy sociální práce. Sociálními pracovníci je pocíťován tlak z časové tísně, uvědomování si byrokratických postupů oproti přímé práci s klienty, dokonce byl vysloven názor, že by mohlo dojít až k ohrožení klientů s ohledem na to, že je místo přímé práce s klientem čas věnován administrativě. V rámci připravenosti sociálních pracovníků na pořádání případových konferencí bylo pracovníci sděleno a analýzou dokumentů ověřeno, že

všechny sociální pracovníce byly v oblasti pořádání případových konferencí proškoleny. Pracovnicemi, kterými je metoda případových konferencí užívána (byť jen v zákonem stanovených důvodech), je poukazováno na důležitost praktických zkušeností a praktického nácviku a také zkušeností z jiných případových konferencí. Všemi pracovníci bylo uvedeno, že je pro pořádání případových konferencí k dispozici alespoň základní vybavení (místnost, výpočetní technika, u některých možnost užití externích facilitátorů, moderátorů). Z výše uvedeného vyplývá, že důležitá je vůle případové konference pořádat. Řádná proškolenost a materiální vybavení jsou důležitým předpokladem, ale pokud chybí vůle pracovníc, nebudou případové konference pořádány a pracovníce tak nezískají praktické zkušenosti.

Sociálními pracovníci je jako **řešení dané situace** navrhováno snížení počtu případů, kterými se sociální pracovníce zabývá, navýšením počtu sociálních pracovníc. *„Pracovníci OSPOD jsou přetížení a mnohdy nezvládají ani zákonné povinnosti. Z důvodu jejich nedostatečného počtu, je sociální práce s rodinou (ale i zákonná povinnost OSPOD chránit práva dětí v zařízeních) podstatně ztížena, ne-li zcela znemožněna.“* (Standardy péče o ohrožené děti a jejich rodiny, Poznatky ze systematických návštěv veřejného ochránce práv, MPSV, 2012, s. 4).

Na tomto místě by si autorka ráda dovolila sdělit vlastní poznatek k výzkumu. Sama autorka (jak již bylo uvedeno, pracuje jako sociální pracovníce OSPOD a skutečně se snažila během výzkumu oprostít od vlastních názorů a praktických zkušeností, výzkum jimi nezatížit a nezkreslit) byla postojem některých sociálních pracovníc překvapena. Tím, že sama v prostředí sociálních pracovníků působí, jí je vcelku negativní názor na Novelu zákona znám. Ovšem, že je tento názor tak příliš negativní, jí odhalil až tento výzkum.

Pro tento negativní postoj pracovníků k Novele zákona a tudíž pořádání případových konferencí také nebylo možno plnohodnotně odpovědět na další stanovený cíl výzkumu, tedy zjistit, **ve kterých případech je pořádání případových konferencí pro práci s ohroženou rodinou skutečně efektivní**, neboť sociálními pracovníci tato metoda za efektivní většinou považována není.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V této kapitole navrhuje autorka možný způsob řešení dané situace tak, aby byly případové konference v praxi používány.

Na základě provedeného výzkumu lze v doporučení pro praxi uvést, že je již skutečně naléhavé, aby se od 01.01.2015 dotčené orgány začaly řídit Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany, dle vyhlášky MPSV ze dne 17. prosince 2012. V rámci těchto standardů by měly být nastaveny limity počtu klientů pro práci s jedním pracovníkem a tím by mělo dojít ke snížení počtu klientů, se kterými pracovník pracuje.

Pokud budou sociálním pracovníkům připraveny vhodné podmínky, ve smyslu snížení počtu klientů na jednoho pracovníka (tím i snížení administrativní činnosti) a rozvinutí sítě služeb, které by rodinám pomáhaly, mělo by se rodinám dostávat skutečné pomoci a nikoli jen intervencí z povinností dané zákonem.

Autorka se na základě provedeného výzkumného šetření domnívá, že oblastí, které by měla být věnována zvýšená pozornost je právě v oblast vyhodnocování situace ohroženého dítěte. Od správného posouzení se odvíjí další intervence a získávání objektivního náhledu je více než nezbytné. V rámci zaměření pozornosti na oblast vyhodnocování situace ohroženého dítěte by si autorka dovolila navrhnout další rozvoj sociálních pracovníků např. v formou školení v této oblasti, praktických setkávání se nad komplikovanými případy, setkávání se nad případy dobrých praxí, samostudiem. Dále si autorka dovoluje navrhnout zavedení cílené pomoci sociálním pracovníkům formou účelné supervize. Je samozřejmé, že nezbytným předpokladem je vůle sociálních pracovníků postoj k vyhodnocování situace dětí změnit. Pokud je ale vycházeno z provedeného šetření, při kterém všechny dotazované pracovnice vyjádřily vlastně pozitivní vztah k vykonávané práci, lze očekávat, že se situace při nastavení odpovídajících podmínek zlepší. Tím by mohlo dojít i k rozvoji pořádání případových konferencí jako efektivní metody při práci s ohroženou rodinou a dítětem.

ZÁVĚR

V této diplomové práci se autorka věnovala případovým konferencím jako jedné z metod sociální práce s ohroženým dítětem. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, prozkoumat a porozumět tomu, **„jak vnímají sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference po účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí“**.

V souvislosti s tím autorka zpracovala teoretická východiska, v rámci kterých byla stručně charakterizována rodina, ohrožená rodina a ohrožené dítě, posouzení životní situace rodiny, posouzení situace ohroženého dítěte. Byla popsána sociální práce pracovníka OSPOD s ohroženou rodinou, právní úprava a Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí v oblasti vyhodnocování situace ohroženého dítěte a případových konferencí. Rovněž byly stručně popsány případové konference jako metoda sociální práce s ohroženou rodinou, jejich příprava, průběh a tvorba individuálního plánu péče i bariéry případových konferencí. V kontextu teoretických východisek byly stanoveny dílčí výzkumné cíle vedoucí k zodpovězení hlavního výzkumného cíle.

Pro provedení výzkumného šetření autorka zpracovala metodologii výzkumného šetření, kde stanovila výzkumné cíle, výzkumnou strategii a konceptualizaci výzkumného šetření. Za výzkumné metody zvolila polostrukturovaný rozhovor, analýzu dokumentů a kazuistiky. Popsala techniku sběru dat, analýzu dat a věnovala se etickým aspektům role výzkumníka.

Následně pak autorka popsala zjištěné výsledky výzkumného šetření, kdy shrnula náhled jednotlivých respondentů dle dílčích výzkumných cílů, vypracovala kazuistiky pracovníků a v jejich shrnutích popsala vztah mezi jejich osobními poměry a pořádáním případových konferencí a popsala výsledky analýzy dokumentů. Poté autorka výsledky šetření vzájemně propojila a analyzovala, v souladu s verifikací dat.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že oslovené sociální pracovníce OSPOD Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference vnímají spíše negativně, většinou metodu užívají jen proto, že je tato povinnost uložena zákonem. Jako zásadní

bariéra smysluplného využívání této metody v praxi je pracovníci uváděn nedostatek času pro jejich pořádání, který je způsobený přílišnou vyčerpáním pracovníků, především vzhledem k nadlimitnímu počtu klientů a narůstající administrativou. Tvzení sociálních pracovníků o jejich přetížení byla, na základě analýzy dokumentů sledována jako oprávněná. Autorka na tomto místě ale považuje za nutné poukázat na skutečnost vyplývající z kazuistik pracovníků, a to tu, že mají převážně kladný vztah k práci sociálních pracovníků OSPOD.

V úplném závěru autorka navrhuje v doporučení pro praxi možný způsob řešení situace tak, aby mohly být případové konference smysluplně využívány.

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá problematikou případových konferencí jako jedné z metod sociální práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou. První část práce se věnuje teoretickým východiskům a vymezuje pojmy životní situace rodiny, ohrožená rodina a nezbytné posouzení situace ohrožené rodiny. Dále se věnuje problematice sociální práce s ohroženou rodinou, dilematům s tím spojenými a vymezuje pojem sociálně-právní ochrany dětí a jeho právní úpravu. Jako přínosnou metodou pro práci s ohroženými rodinami se zabývá případovou konferencí, její přípravou, průběhem a vytvořením individuálního plánu péče. Empirická část představuje výzkumné šetření zaměřené na hlavní výzkumný cíl, jak vnímají sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany Karlovarského kraje povinnost pořádat případové konference. Pro realizování kvalitativního šetření byly zvoleny 3 výzkumné metody: kazuistiky, polostrukturovaný rozhovor s vybranými pracovníky OSPOD a analýza dokumentů. Polostrukturovaným rozhovorem byl zjišťován názor sociálních pracovníků na danou problematiku, kazuistikami je poukazováno na jejich vztah k problematice a analýzou dokumentů bylo výzkumné šetření doplněno a byla verifikována data.

SUMMARY

The thesis is concerned with the issue of the child protection conferences as one of the methods of social work with threatened children and their families. The first part deals with theoretical resources, describes living situation of a family, a threatened family and provides a necessary inquest into the situation of a threatened family. It further describes social work with a threatened family, its dilemmas and it defines the term of social-legal child protection and its legal adaptation. It is concerned with a child protection conference as a beneficial method of work with a threatened family, with its preparation, process and creating individual plan of care. Empirical part, by means of the performed research, the thesis mediates the situational preview how workers of OSPOD in the region of Karlovy Vary feel the duty to hold child protection conferences. To accomplish the qualitative survey were selected three research methods: case studies, interviews with selected staff OSPOD and document analysis. Semi-structured interviews was determined view of social workers in the field, case histories have pointed out their relationship issues and document analysis research investigation has been completed and verified the data.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BARTLETT, M. Harriett, 1970. *The common base of social work practise*. New York: National Association of Social Workers, 1970. ISBN 0-87101-054-2.
2. BECHYŇOVÁ, Věra, 2012. *Případové konference*. Vyd. I. Praha: Portál, 160 s. ISBN 978-80-262-0181-6.
3. BECHYŇOVÁ, Věra, Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978 80 7367-392-4.
4. COLLINS, Donald, Cathleen JORDAN a Heather COLEMAN, 2010. *An Introduction to family social work*. Third edition. Belmont: Thomson Higher Education. ISBN 0-495-60188-8.
5. CONSTABL, Robert, 2013. *Some Components and Dynamics of Schol Social Work Practice in a North American Context*. Sociální práce 3/2013. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN: 1213-6204.
6. DUNOVSKÝ, Jiří, Jiří DYTRYCH, Zdeněk MATĚJČEK, a kol. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1 vyd., Praha: Grada Publishing. ISBN 80 7169-192-5.
7. HARTL, Pavel, Helena HARTLOVÁ, 2000 *Psychologický slovník*. 1. Vyd., Praha: Portál, 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
8. HENDL, Jan, 1999. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 80-246-0030-7.
9. HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Vyd. I. Praha: Portál, 408s. ISBN 80-7367-040-2.
10. HRDINOVÁ, Andrea, et. al, 2010. *Na jedné lodi aneb jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit.
11. KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 215 s. ISBN 978 80 7367-383-3.
12. KREJČÍŘOVÁ, Dana, Josef LANGMEIER, 2007. *Vývojová psychologie*. 2. přeprac. vydání, Praha, Grada. ISBN 80 247-1284-9.
13. MATĚJČEK, Zdeněk, Věduna BUBLEOVÁ, Jiří KOVAŘÍK, 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum. ISBN 80-85121-89-1.
14. MATOUŠEK, Oldřich, 2001. *Základy sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-473-7.
15. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Metody a řízení sociální práce*.1. vyd. Praha: Portál. 67 - 87 s.,181-227 s. ISBN 80-7178-548-2.

16. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3 přeprac. vyd. Praha, Slon. ISBN 80 901424-7-8.
17. MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978 80 7367-368-0.
18. MATOUŠEK, Oldřich Jana KOLÁČKOVÁ, Pavla KODYMOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
19. MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, s.r.o.. ISBN 978-80-7367-739-8.
20. MINUCHIN, Salvador, 2013. *Rodina a rodinná terapie*. 1. vyd. Praha: Portál. 232 s. ISBN 978-80-262-0371-1.
21. MPSV, *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011*. Schválen usnesením Vády ČR č. 883 ze dne 13.07.2009.
22. MPSV, 2010. Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci.
23. MPSV, 2011. *Manuál k případovým konferencím*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 978-80-7421-038-9.
24. MPSV, 2012. Vyhláška MPSV ze dne 17.12.2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
25. MPSV, 2012. *Právo na dětství*, Praha. Národní strategie ochrany práv dětí. (NSOPD ČR 2012). Schváleno 04.01.2012.
26. MUSIL, Libor, 2004. „*Ráda bych Vám pomohla, ale*“. Marek Zeman, Absolonova 35b, Brno. ISBN 80-903070-1-9.
27. MUSIL, Libor, Jindřich ŠRAJER, 2008. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: Albert. ISBN 978-80-7326-145-0.
28. NAVRÁTILOVÁ, Jitka, 2011. *Proces posouzení životní situace jako zdroj ohrožení dítěte*. Sociální práce. 2/2011. Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN 1213-6204.
29. PEMOVÁ, Terezie, Radek PTÁČEK, 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s.. ISBN 978-80-247-4317-2.
30. REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 192 s., ISBN 978-80-247-3006-6.
31. SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny* 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 80 7178-559-8.
32. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka, 2003. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: Linde. ISBN 80 86131-44-0.

33. ŠVARŤÍČEK, Roman, Klára ŠEĎOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-313-4.
34. VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 80 7178-802-3
35. VODÁČKOVÁ Daniela a kol. 2007. *Krizová intervence*. 2 přeprac. vyd. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978 80 7367-342-0
36. WATSON, David a Janice WEST, 2006. *Social Work Process and Practice: Approaches, Knowledge and Skills*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN 1-4039-0585-1.
37. ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.
38. ZÁKON č. 312/2002 Sb., o úřednicích územních samosprávných celků a změně některých zákonů, v platném znění.
39. ZÁKON č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.
40. ZÁKON č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
41. ZÁKON č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění.
42. ELLS, Mark, J.D., *Forming a Multidisciplinary Team To Investigate Child Abuse*. Washington: 2000. Druhý výtisk, NCJ 170020. Dostupné na WWW: http://www.missingkids.com/en_US/documents/forming_multidisciplinary_team.pdf (cit. 11.03.2014).
43. *Framework for the Assessment of Children in Need and their Families*. London: Department of Health, 2000. ISBN 0-11-322310-2. Dostupné z: <http://www.crin.org/docs/framework%20guidance%20notes%20and%20glossary.pdf> (cit. 11.03.2014).
44. MPSV, *Sociodemografická analýza, mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR*. SocioFaktor s.r.o., 2013. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15675/SOCDEM_ANALYZA_OHROZENE_DETI.pdf (cit. 11.03.2014).
45. STANDARDY PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI A JEJICH RODINY, *Poznátky ze systematických návštěv veřejného ochránce práv*, MPSV, 2012. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13838/Standardy.pdf> (cit. 11.03.2014).
46. WASSERMAN, Eidell, 2000. *Multidisciplinary Teams and Child Protection Teams*. University of Oklahoma. NCJ 213172. Dostupné na : <http://www.icctc.org/MdtCpt-final.pdf> (cit. 11.03.2014).

Seznam příloh

1. a – i Sociodemografická analýza, mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR

Příloha č. 1: Sociodemografická analýza, mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR

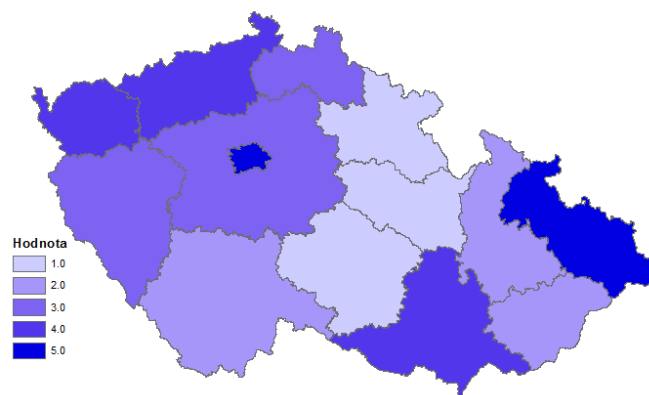
Předkládaná sociodemografická analýza je jedním z podkladů k návrhu optimalizace řízení a financování systému péče o ohrožené děti a rodiny, zejména v oblasti činnosti orgánů sociálně-právní ochrany a plánování služeb pro práci s rodinami a dětmi. Jejím cílem je představit vybrané sociální jevy a k nim náležející indikátory ohrožení dětí a rodin v členění dle krajů vykonávajících agendu sociálně-právní ochrany dětí (SPOD). Analýza byla zpracována v několika na sebe navazujících krocích, nejprve byly zmapovány rizikové jevy ohrožující děti a rodiny, následně bylo uskutečněno několik hloubkových rozhovorů a konzultací na poměrně „vytížených“ pracovištích SPOD v rámci České republiky s cílem identifikování problematických jevů zasahujících děti, mládež a rodiny a také ověření validity vykazovaných údajů za jednotlivá léta. Kromě mapování rizikových jevů byla pozornost zaměřena i na porozumění současného systému vykazování a monitorování jevů, což bylo důležité i pro následné využití některých indikátorů z výkazů SPOD. V první etapě byla sestavena pracovní mapa rizikových jevů a k této mapě byly stanovovány indikátory. V původním návrhu bylo zahrnuto kolem osmu desítek indikátorů. Následně k nim ale byly vyhledávány data, při zohlednění jejich kvality, úplnosti a využitelnosti. Zde se však objevily některé překážky, které se týkaly jak neexistence kvantitativních dat ve vztahu k vybraným sociálním jevům, jejich omezeného vykazování jen u vyšších administrativních jednotek, neúplnosti a chybějících dat za některé územní celky, tak i jejich nízké validity a reliability. Data byla zpracována tak, že byla rozdělena do pěti stejně velkých intervalů a oznámkována stejně jako ve škole. Hodnocení byla u každého ukazatele přiřazována na základě rozdělení dat do 5 stejných intervalů mezi maximální a minimální hodnotou (variační rozpětí) s přihlédnutím ke směru působení ukazatele, kdy 1 znamená, že ukazatel je pro danou administrativní jednotku nejpříznivější, zatímco 5 představuje nejvyšší zátěž. U každého ukazatele je řešena jejich orientace ve vztahu ke známkování tak, aby „optimální“ stav byl v praxi vyjádřen právě známkou 1 a naopak hodnoty s negativním směrem působení, u nichž platí, že špatné hodnocení odpovídá jejich negativnímu projevu v praxi v hodnocení neprospěly a získaly hodnocení 5. (SocioFactor s.r.o. 2013)

Příloha č. 1a - Počty případů evidovaných OSPOD - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet evidovaných případů OSPOD a to v rozsahu let 2008 – 2011 (rejstřík Om a Nom). Pozn. Kopřivnice byla v r. 2008 evidována dohromady s Příborem.

Zdroj: MPSV, 2013

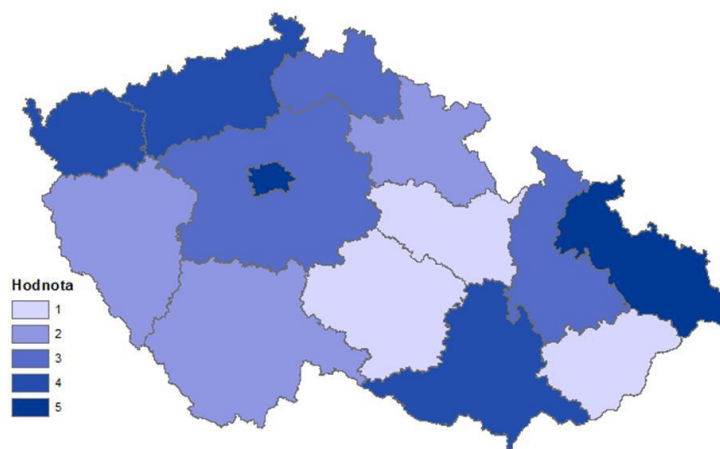
Hlavní město Praha	5.0
Jihočeský kraj	2.0
Jihomoravský kraj	4.0
Karlovarský kraj	4.0
Kraj Vysočina	1.0
Královéhradecký kraj	1.0
Liberecký kraj	3.0
Moravskoslezský kraj	5.0
Olomoucký kraj	2.0
Pardubický kraj	1.0
Plzeňský kraj	3.0
Středočeský kraj	3.0
Ústecký kraj	4.0
Zlínský kraj	2.0

Příloha č. 1b - Návštěvy sociálních pracovníků v rodině - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet návštěv sociálních pracovníků OSPOD v rodinách a to v rozsahu let 2008 – 2011.

Zdroj: MPSV, 2013

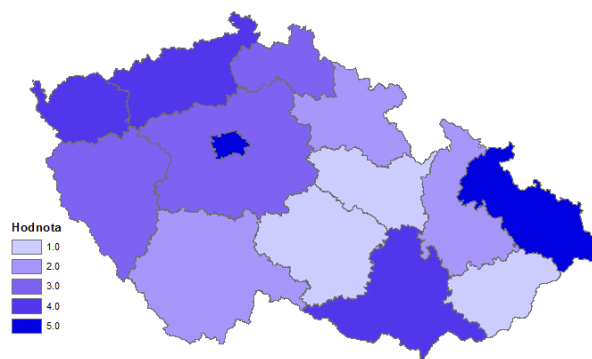
Hlavní město Praha	5,0
Jihočeský kraj	2,0
Jihomoravský kraj	4,0
Karlovarský kraj	4,0
Kraj Vysočina	1,0
Královéhradecký kraj	2,0
Liberecký kraj	3,0
Moravskoslezský kraj	5,0
Olomoucký kraj	3,0
Pardubický kraj	1,0
Plzeňský kraj	2,0
Středočeský kraj	3,0
Ústecký kraj	4,0
Zlínský kraj	1,0

Příloha č. 1c - Umístění dětí do náhradní rodinné péče - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet umístění dětí do náhradní rodinné péče a to v rozsahu let 2008 – 2011 (péče budoucích osvojitelů, osvojení, výchovy jiných FO než rodičů, péče budoucích pěstounů).

Zdroj: MPSV, 2013

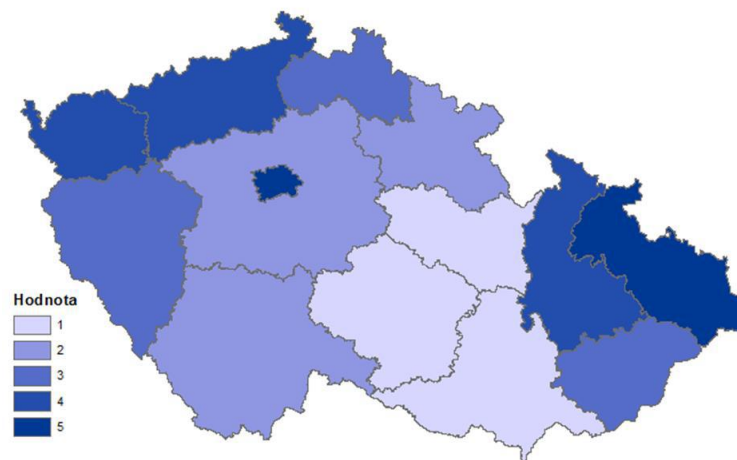
Hlavní město Praha	5.0
Jihočeský kraj	2.0
Jihomoravský kraj	4.0
Karlovarský kraj	4.0
Kraj Vysočina	1.0
Královéhradecký kraj	2.0
Liberecký kraj	3.0
Moravskoslezský kraj	5.0
Olomoucký kraj	2.0
Pardubický kraj	1.0
Plzeňský kraj	3.0
Středočeský kraj	3.0
Ústecký kraj	4.0
Zlínský kraj	1.0

Příloha č. 1d - Pěstounské rodiny - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet pěstounských rodin a to v rozsahu let 2008 – 2011.

Zdroj: MPSV, 2013

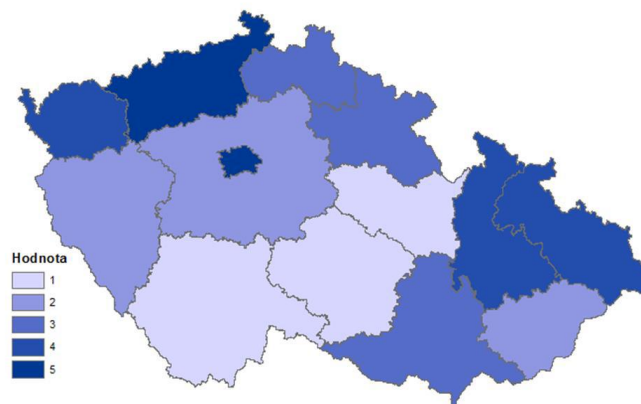
Hlavní město Praha	5,0
Jihočeský kraj	2,0
Jihomoravský kraj	1,0
Karlovarský kraj	4,0
Kraj Vysočina	1,0
Královéhradecký kraj	2,0
Liberecký kraj	3,0
Moravskoslezský kraj	5,0
Olomoucký kraj	4,0
Pardubický kraj	1,0
Plzeňský kraj	3,0
Středočeský kraj	2,0
Ústecký kraj	4,0
Zlínský kraj	3,0

Příloha č. 1e - Týrané, zneužívané a zanedbávané děti - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí a to v rozsahu let 2008 – 2011.

Zdroj: MPSV, 2013

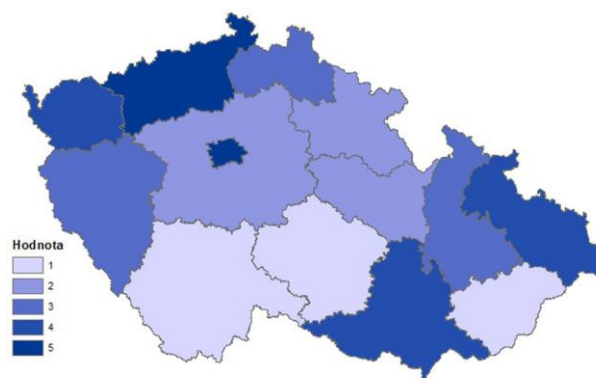
Hlavní město Praha	5,0
Jihočeský kraj	1,0
Jihomoravský kraj	3,0
Karlovarský kraj	4,0
Kraj Vysočina	1,0
Královéhradecký kraj	3,0
Liberecký kraj	3,0
Moravskoslezský kraj	4,0
Olomoucký kraj	4,0
Pardubický kraj	1,0
Plzeňský kraj	2,0
Středočeský kraj	2,0
Ústecký kraj	5,0
Zlínský kraj	2,0

Příloha č. 1f - Děti s nařízenou ústavní výchovou - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet dětí s nařízenou ústavní výchovou a to v rozsahu let 2008 – 2011.

Zdroj: MPSV, 2013

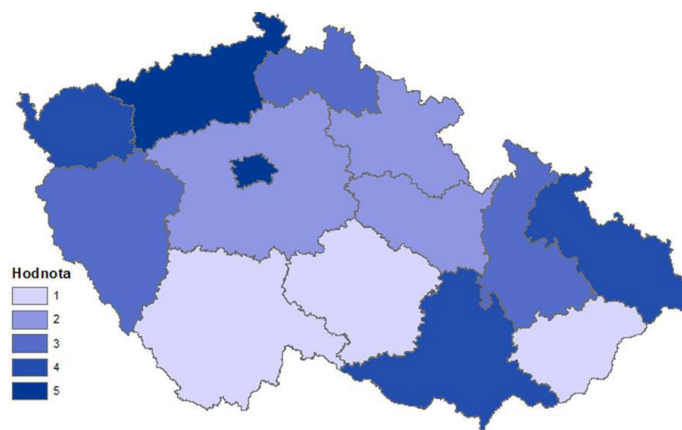
Hlavní město Praha	5,0
Jihočeský kraj	1,0
Jihomoravský kraj	4,0
Karlovarský kraj	4,0
Kraj Vysočina	1,0
Královéhradecký kraj	2,0
Liberecký kraj	3,0
Moravskoslezský kraj	4,0
Olomoucký kraj	3,0
Pardubický kraj	2,0
Plzeňský kraj	3,0
Středočeský kraj	2,0
Ústecký kraj	5,0
Zlínský kraj	1,0

Příloha č. 1g - Klienti kurátora pro mládež - za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje průměrný počet dětí – klientů kurátora pro mládež a to v rozsahu let 2008 – 2011.

Zdroj: MPSV, 2013

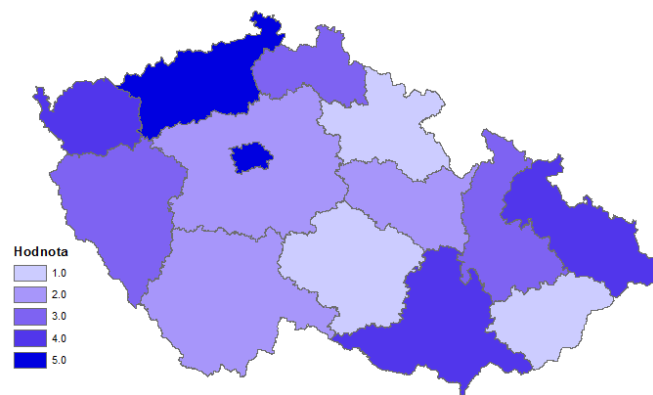
Hlavní město Praha	5,0
Jihočeský kraj	1,0
Jihomoravský kraj	4,0
Karlovarský kraj	4,0
Kraj Vysočina	1,0
Královéhradecký kraj	2,0
Liberecký kraj	3,0
Moravskoslezský kraj	4,0
Olomoucký kraj	3,0
Pardubický kraj	2,0
Plzeňský kraj	3,0
Středočeský kraj	2,0
Ústecký kraj	5,0
Zlínský kraj	1,0

Příloha č. 1h - Nezletilí rodiče za rok 2008 – 2011

Charakteristika:

Indikátor uvádí počet nezletilých rodičů a to v rozsahu let 2008 – 2011.

Zdroj: ČSÚ, 2013

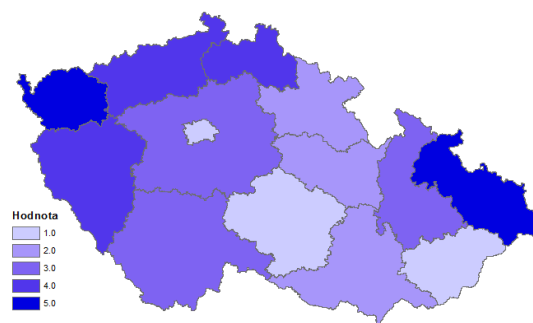
Hlavní město Praha	5.0
Jihočeský kraj	2.0
Jihomoravský kraj	4.0
Karlovarský kraj	4.0
Kraj Vysočina	1.0
Královéhradecký kraj	1.0
Liberecký kraj	3.0
Moravskoslezský kraj	4.0
Olomoucký kraj	3.0
Pardubický kraj	2.0
Plzeňský kraj	3.0
Středočeský kraj	2.0
Ústecký kraj	5.0
Zlínský kraj	1.0

Příloha č. 1ch - Počet rozvodů na 100 sňatků za rok 2011

Charakteristika:

Indikátor uvádí počet rozvodů na 100 sňatků v roce 2011.

Zdroj: ČSÚ, 2013

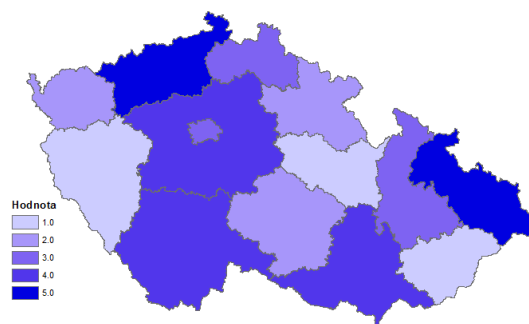
Hlavní město Praha	1.0
Jihočeský kraj	3.0
Jihomoravský kraj	2.0
Karlovarský kraj	5.0
Kraj Vysočina	1.0
Královéhradecký kraj	2.0
Liberecký kraj	4.0
Moravskoslezský kraj	5.0
Olomoucký kraj	3.0
Pardubický kraj	2.0
Plzeňský kraj	4.0
Středočeský kraj	3.0
Ústecký kraj	4.0
Zlínský kraj	1.0

Příloha č. 1i - Kriminalita dětí – za roky 2008 - 2012

Charakteristika:

Indikátor vyjadřuje veškerou kriminalitu páchanou dětmi v letech 2008 – 2012. Pozn. za rok 2012 v Jihomoravském kraji nebyl zjištěn údaj samostatně za okres Vyškov; proto je okres Vyškov pro rok 2012 zahrnut v okrese Blansko.

Zdroj: PČR, 2013

Hlavní město Praha	3.0
Jihočeský kraj	4.0
Jihomoravský kraj	4.0
Karlovarský kraj	2.0
Kraj Vysočina	2.0
Královéhradecký kraj	2.0
Liberecký kraj	3.0
Moravskoslezský kraj	5.0
Olomoucký kraj	3.0
Pardubický kraj	1.0
Plzeňský kraj	1.0
Středočeský kraj	4.0
Ústecký kraj	5.0
Zlínský kraj	1.0